

**Høgskolen
i Innlandet**

Fakultetet for lærerutdanning og pedagogikk

Anders Nyborg

Masteravhandling i samfunnsfag

**Historisk empati i lærebøker på
ungdomstrinnet**

Historical empathy in textbooks at secondary level

MGLU 5-10
2MASTER510

2024

Forord

Denne masteroppgaven hadde vært umulig uten god hjelp og veiledning underveis, det er derfor flere som fortjener en takk for det de har bidratt med i mitt arbeid med denne masteroppgaven. Det er først og fremst veilederen min jeg ønsker å rette en stor takk til, Tine Petersen Malonæs, for å ha vært tålmodig, og tatt seg tid til å svare på spørsmål. Hun har vært en dyktig og grundig veileder som hele tiden har hatt troen på at jeg skulle komme i mål med oppgaven. Takk for gode råd og innspill og for at du hele tiden har hatt tro på at jeg skulle komme i mål med oppgaven.

Jeg vil videre takke medstudentene mine, fem år har gått utrolig fort og er noe jeg sent vil glemme. Vi har kommet oss gjennom Zoom forelesninger og nedstengninger, og selv om det har vært krevende har vi klart å holde motet oppe og kommet oss gjennom det. Selv om alle har hatt en travel hverdag, så har dere tatt dere tid til å svare på spørsmål, det setter jeg stor pris på.

Til slutt ønsker jeg å takke familie og venner for deres støtte hele veien. Under arbeidet med denne oppgaven har dere bidratt med støtte, oppmuntring og vært til stor hjelp selv om jeg har vært litt irritert for alt maset innimellom. Dere har også vært til stor hjelp med korrekturlesning og hjelp med å se over dårlige formuleringer, slik at jeg har fått rettet opp dette. Dere har også kommet med flere tips til forbedringer. Takk for all hjelpen og for at dere har holdt motivasjonen min oppe og aldri mistet troen.

Stange, mai 2024

Anders Nyborg

Sammendrag

Denne masteroppgaven ser på historisk empati gjennom lærebøkers fremstilling av temaene første og andre verdenskrig. Fokuset i denne oppgaven er på hvordan historisk empati kommer til uttrykk gjennom lærebøkens fremstillinger i kapitlene om første og andre verdenskrig. Det er i denne oppgaven valgt ut tre lærebøker som blir det empiriske materialet. Dette er Relevans 9, Samfunnsfag 9 og Arena 9.

Problemstillingen i denne oppgaven er: *Hvordan kommer historisk empati til uttrykk i lærebøkens fremstilling av kapitlene som omhandler verdenskrigene?* Analysen fokuserer på hvordan det i kapitlene om første og andre verdenskrig blir tilrettelagt for arbeid for å utvikle historisk empati. Det teoretiske rammeverket i denne oppgaven baseres på Endacott og Brooks modell på historisk empati og deres tre dimensjoner. De tre dimensjonene er *historisk kontekst, perspektivtaking og affeksjon eller følelser og følelsesmessig forbindelse*. Det var i denne oppgaven nødvendig å se på læreplanen og hvordan historisk empati og undervisning om verdenskrigene kommer frem der. Dette er gjort for å understreke hvilken relevans historisk empati har fått, og da spesielt med tanke på undervisning om historie.

Hensikten til denne masteroppgaven er å finne ut om det er forskjell i mulighetene elevene har til å utvikle sin historiske empati ut ifra skolens valg av lærebøker. Historisk empati har vist seg å kunne bidra til økt engasjement og lærelyst hos elevene. Det er derfor viktig å forstå i hvilken grad ulike lærebøker legger til rette for at elevene skal kunne utvikle sin historiske empati. I tillegg så er perspektivtaking viktig for å kunne forstå hvorfor folk tenkte og handlet som de gjorde. Forståelse for dette kan være med på å hindre at dette gjentar seg i fremtiden. Forståelse for sammenhengen mellom fortid, nåtid og fremtid er en viktig del av historiebevisstheten og bidrar til en forståelse for samfunnets utvikling.

Abstract

This master thesis is looking at historical empathy through textbooks portrayal of World War one and two. The focus in this thesis is on how historical empathy is portrayed in the textbook's chapters regarding World War one and two. In this thesis there are three textbooks that becomes the empirical material. The textbooks are Relevans 9, Samfunnsfag 9 and Arena 9.

In this thesis the main question is: *How is historical empathy expressed in the textbooks' presentation of the chapters dealing with the world wars.* The analysis is focusing on how the chapters are facilitating for working with developing historical empathy. The theoretical framework in this thesis is based on Endacott and Brooks model for historical empathy and the three dimensions. The three dimensions are *Historical contextualization, perspective taking and affective connection.* In this thesis was it necessary to look at the Norwegian curricula to see how historical empathy and teaching about the World wars are portrayed there. This is done to show which place historical empathy now have, especially around teaching about history.

This thesis purpose is to see if there is a difference in students' chance to develop their historical empathy based on the school's choice of textbooks. Historical empathy has showed to boost students' engagement and will to learn. This is why there is important to understand in which grade the textbooks are facilitating for the develop of historical empathy. Perspective taking are also a very important part of understanding why people acted like they did. Understanding of why people acted like they did could help us, so it doesn't happen again in the future. Understanding for the connection between the past, now and the future is an important part of history awareness and contributes to the understanding of society's development.

Forord

Sammendrag

Abstract

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	7
1.1 Presentasjon av tema	7
1.2 Problemstilling, avgrensning og relevans.....	9
1.3 Historisk empati og historiebevissthet i læreplanen	12
Kapittel 2: Teoretisk rammeverk	13
2.1 Historisk empati og historiefaget	13
2.2 Historiebevissthet og historisk empati.....	15
2.2.1 Sympati eller empati?.....	16
2.3 Hvordan utvikle og måle historisk empati?	17
2.4 Kunnskapsstatus på feltet: Historisk empati i undervisning om verdenskrigene	19
Kapittel 3: Metodologisk rammeverk	23
3.1 Metodebeskrivelse	23
3.2 Rammer for undersøkelsen.....	24
3.3 Utvalg av lærebøker	26
3.4 Fremgangsmåte.....	26
3.5 Validitet og Relabilitet	28
Kapittel 4: Analyse av lærebøkene	29
4.1 Temaer som fremstilles i bøkene under kapitlene om første og andre verdenskrig.....	29
4.2 Relevans 9	30
4.2.1 Analyse av kontekst	31
4.2.2 Analyse av perspektiv.....	35
4.2.3 Analyse av følelser.....	37
4.2.4 Oppsummering av Relevans 9	40
4.3 Samfunnsfag 9.....	40
4.3.1 Analyse av kontekst	41
4.3.2 Analyse av perspektiv.....	44
4.3.3 Analyse av følelser.....	47
4.3.4 Oppsummering av Samfunnsfag 9	48
4.4 Arena 9	49
4.4.1 Analyse av kontekst	49
4.4.2 Analyse av perspektiv.....	51
4.4.3 Analyse av følelser.....	54
4.4.4 Oppsummering av Arena 9.....	57

Kapittel 5: Komparativ analyse og drøfting	58
5.1 <i>Sammensetning av temaer. Hvilke temaer er i fokus?</i>	58
5.1.1 Historisk empati	58
5.2 <i>Historisk kontekst</i>	59
5.3 <i>Perspektivtaking</i>	64
5.4 <i>Affeksjon/følelsesmessig forbindelse</i>	67
Kapittel 6: Konklusjon	69
6.1 <i>Hvilken grad legger bøkene opp til historisk empati?</i>	69
6.1.1 Relevans 9	69
6.1.2 Samfunnsfag 9	70
6.1.3 Arena 9	71
6.2 <i>Oppsummering konklusjon</i>	71
6.3 <i>Videre perspektiver</i>	72
Kildeliste	73

Kapittel 1: Innledning

Denne oppgaven ser på hvordan historisk empati kommer til uttrykk i tre lærebøker på ungdomstrinnet. Gjennom dette kapitlet vil jeg forklare oppgavens hensikt, tema og problemstilling, i tillegg til hvilken relevans den har for fagfeltet.

1.1 Presentasjon av tema

I lys av den nye læreplanen har det blitt økt fokus på historisk empati. Ettersom historie er en del av samfunnsfaget der elevene skal lære om hendelser som skjedde før i tiden, kan historisk empati som metode åpne mange dører og hjelpe elevene med å knekke det som Hatlen (2020) omtaler som historiefagets koder. Hatlen viser til sin tro på empati som historiefagets koder, og at man ved å øke fokuset på empati i historiefaget kan hjelpe elevene å få en bedre forståelse av historien.

Fagfornyelsen og den nye læreplanen for grunnskolen som kom i 2020, medførte vesentlige endringer for samfunnsfaget i skolen (Kunnskapsdepartementet, 2021). Innholdet i læreplanen for samfunnsfag vektlegger brede kompetansemål framfor adskilte disiplinære fagområder, noe som har skapt både begeistring og misnøye. Historisk empati er en ferdighet som trekkes frem i den nye læreplanen, og som stadig diskuteres (Folkenborg, 2022). Historisk empati er også tema for denne masteroppgaven, helt konkret i forbindelse med tre samfunnsfaglærebøkers fremstilling av perioden fra første til og med andre verdenskrig.

Folkenborg (2022) viser til verdigrunnet i undervisningsfaget historie, og forteller at det er læreplanene som viser de forpliktende verdiene som undervisningen skal bygge på. Det er derfor viktig å nevne at selv om historisk empati er ikke et nytt tema, er det først nå det har fått plass i den norske læreplanen (Folkenborg, 2022). I LK20 står det at elevene skal utvikle historiebevissthet og historisk empati (Folkenborg, 2022). Med dette menes det at elevene skal lære hvordan hendelser i fortiden påvirker holdningene våre i dag og forstå at det er en sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid. Samtidig skal elevene gjennom utvikling av historisk empati lære seg å forstå at folk som levde i fortiden hadde andre forutsetninger og oppfatninger av verden enn vi har i dag, og at det var med på å forme de beslutningene og valgene de tok. Historisk empati og historiebevissthet handler begge om en forståelse av fortiden. Historiebevisstheten handler om forholdet mellom fortid, nåtid og fremtid, og det å

se sammenhengen og hvordan fortiden har påvirket og fortsatt påvirker verden i dag. Historisk empati går derimot ut på å få en dypere forståelse for hvordan folk i historien ble påvirket av verden slik den var. Man skal altså sette seg inn i perspektivet til de som levde før i tiden og forstå situasjonen utfra deres ståsted. (Folkenborg, 2022)

Selv om historisk empati ikke alltid blir nevnt direkte i læreplanen, er det flere ganger vi kan se koblinger som vi kan tolke i retning av behovet for historisk empati. Dette gjelder eksempelvis i forbindelse med kompetansemål som omhandler krig og konflikt.

Samfunnsfaget er sentralt for at elever får opparbeide seg kunnskap og forståelse om hvordan konflikter oppstår og hvordan de håndteres. Kompetansemålene i den nye læreplanen er relativt åpne, de sier ikke noe om hvilke konflikter elevene skal lære om. Den viser til at det er de sentrale historiske og nåtidige konfliktene elevene skal få kunnskap om. (Folkenborg, 2022). To av de mest sentrale konfliktene i historien er imidlertid første og andre verdenskrig. I kompetansemålene som omhandler konflikter står det at elevene skal lære å:

- gjøre greie for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av nokre føresetnader kunne ha hindra konfliktene.
- gjøre greie for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlingar og folkemord, som holocaust, og reflektere over korleis ekstreme haldningar og ekstreme handlingar kan forebyggjast (Kunnskapsdepartementet, 2021, s. 52)

Vi ser også under de tverrfaglige temaene at det nevnes under «Demokrati og medborgarskap» hvordan samfunnsfaget skal hjelpe elevene til å delta i demokratiet og videreutvikle det, samtidig som samfunnsfaget skal forebygge ekstreme holdninger og terror. I arbeidet med dette skal kunnskap om terrorhandlingen 22. juli 2011 være en del av undervisningen. (Kunnskapsdepartementet, 2021). Dette kan vi koble opp mot (Lenz & Nilssen, 2011) som sier det er viktig å lære av det som har skjedd og ikke bare om det, og på denne måten forebygge ekstreme holdninger. Det er nettopp her historisk empati og historiebevissthet blir en viktig del. Slik som Hagen (2023) forklarer, så er det viktig at man lærer av historien og ikke bare om historien. For å gjøre dette er vi nødt til å forstå motivene til de som levde, og det er gjennom dette historisk empati kommer til sin rett. Man er nødt til å se forskjellen mellom fortiden og nåtiden, og hvordan dagens samfunn er påvirket av fortiden. Gjennom å forstå likhetene og forskjellene kan man gjennom historisk empati få muligheten til å se historien utfra de historiske personenes ståsted.

1.2 Problemstilling, avgrensning og relevans

Denne oppgaven har som hensikt å undersøke om det er forskjell i hvordan ulike forfattere og forlag har vektlagt historisk empati gjennom deres fremstilling av verdenskrigene.

Problemstillingen for denne oppgaven er følgende:

«Hvordan kommer historisk empati til uttrykk i lærebøkernes fremstilling av kapitlene som omhandler verdenskrigene?».

Problemstillingen er laget for å sette søkelys på bøkernes fremstilling av verdenskrigene, og hvordan de gjennom dette skaper muligheter for å arbeide med historisk empati. Historisk empati blir i denne oppgaven definert ved hjelp av Endacott og Brooks (2013) sin modell. Deres modell består av tre elementer, som de mener må inngå for at man skal kunne utvikle historisk empati.

Det første av disse tre elementene er historisk kontekst, i dette legges det vekt på forståelse for den historiske konteksten, og kunnskap om ulike hendelser som skjedde på denne tiden.

Det andre elementet i modellen er affeksjon, følelser eller følelsesmessig tilknytning. Dette går ut på å skape en forståelse for hvordan de historiske figurene kan ha blitt påvirket av sine følelser, og man skal forsøke å knytte dette til egne lignende erfaringer.

Det siste elementet i deres modell er perspektivtaking. Perspektivtaking går på å skape en forståelse for andres erfaring, tro og væremåte. For å kunne forstå hvordan de kan ha tenkt i ulike situasjoner. Det er disse tre elementene fra Endacott og Brooks (2013) sin modell som legger grunnlaget for denne undersøkelsen. Endacott og Brooks sin modell på historisk empati er en av de mest brukte når det skrives om temaet. Det ble derfor naturlig for meg å bygge oppgaven rundt deres modell og teori.

Lærebøker er en av de sikreste kildene elevene har til historien. Gjennom problemstillingen jeg har laget kan denne oppgaven sette søkelyset på lærebøkernes fremstilling av verdenskrigene, og hvordan forfatterne gjennom dette har lagt opp til bruk av historisk empati på ulike måter. Dette kan gi oss viktig kunnskap og forståelse for hvordan elevene kan påvirkes av hvilke lærebøker de bruker. Derfor er det relevant å se om det er store ulikheter i hvordan bøkene legger opp til forståelse for historien gjennom historisk empati. Jeg har valgt å avgrense min undersøkelse til de kapitlene i bøkene som omhandler første og andre

verdenskrig, og på denne måten se hvordan det fremmes og kommer til uttrykk innenfor temaer som omhandler disse krigene.

Det finnes flere bøker tilgjengelig i samfunnsfag på 9 trinn, i tillegg til ulike nettressurser. Jeg har valgt å se på tre av de bøkene som er blitt tilgjengelige på 9 trinn etter fagfornyelsen. Jeg har erfaring med at det er lærebøkene som blir mest brukt i undervisningen på skolen. Dette kan selvfølgelig endre seg, og det er mulig det er lagt opp til andre arbeidsmetoder og fremstillinger i nettressursene. Men for å klare å gjennomføre dette arbeidet innen tidsfristen måtte datamaterialet begrenses og jeg valgte å sette søkelys på tre bøker jeg har sett mest i bruk gjennom mine praksisperioder.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i de tre følgende lærebøkene:

Samfunnsfag 9 ble utgitt av Cappelen Damm i 2021- Forfatterne av denne boka er Bredahl, Dehley, Mæhlumshagen, Quintano, Ranheim, Salvesen og Øvretveit. Boka er laget etter den nye læreplanen LK20 og fagfornyelsen i faget samfunnsfag på grunnskolens ungdomstrinn. Det er laget en egen nettressurs til opplaget, men jeg har valgt å ikke ta i bruk dette i denne oppgaven. Dette er gjort av praktiske årsaker på grunn av tidsbruken. Samfunnsfag 9 boken starter med å henvende seg til elevene som skal lese boken. Vi ser her et bilde av en jente med en fotball, hun står foran en vegg som er full av grafitti. Teksten begynner så med å stille leseren spørsmål om bildet. Senere i teksten så oppfordres leseren til å aldri gi opp, samtidig som de mot slutten legger vekt på spørsmålet «*Hvordan kan du ta gode valg for deg selv?*» (Bredahl, et al., 2021). Deretter kommer teksten med et par spørsmål som du som leser kan stille deg selv når du leser, ser eller hører noe. Til slutt trekker teksten frem de tre tverrfaglige temaene, og nevner at man i arbeidet med denne boken trenger empati, nysgjerrighet og en kritisk holdning. Boken er delt i 7 kapitler, hvor hvert kapittel starter med et bilde som skal vise temaet i kapittelet. Det er også i starten av hvert kapittel en ordsky, med hovedtemaet og mindre temaer og viktige begreper. På disse sidene finner man også et par punkter som viser litt av hva som kommer i kapittelet. Videre er det 2 sider i hvert kapittel med en fortelling som henvender seg til leseren og gjør at man som leser skal leve seg inn i en tid eller type hendelse. Vi finner refleksjonsspørsmål igjennom kapitlene, og viktige begreper blir forklart i marginen. I marginen finner vi også små tekster med annen viktig informasjon om hendelser. Vi finner også i denne boken en kort oppsummering i slutten av kapitlene. I tillegg til at denne boken har avslutningsvis i hvert kapittel noen fordypningsoppgaver, med varierte og ulike arbeidsmetoder. (Bredahl, et al., 2021)

Arena 9 ble utgitt av Aschehough i 2021. Forfatterne av denne boka er Synnøve Veinan Hellerud, Silje Førland Erdal, Ida Molstad Johnsen og Martin Westersjø. Denne læreboken er laget for samfunnsfag på ungdomstrinnet og følger den nye læreplanen LK20. Det er også her laget en nettressurs, men på grunn av tidsaspektet vil jeg ikke gå inn i denne.

Denne læreboken starter med en side som blir kalt «Hvordan er boken bygd opp – og hvordan kan dere bruke den?». Her forklares det at boken består av 12 kapitler fordelt over 3 hoveddeler som boken er delt inn i. Hvert kapittel har et overordnet tema, men ved hjelp av en enkel bindestrek så vises det til litt mer av det som er vektlagt i kapitlet. Dette kan vi for eksempel se i kapittel 7 «*Okkupert – mellomkrigstid og annen verdenskrig i Norge*».

Det blir også forklart hvordan man skal ta i bruk de ulike virkemidlene i boken, slik som tankekartet i begynnelsen av hvert kapittel. Dette er ment og brukes som en slags start eller for å se på ulike fagbegreper som finnes i kapitlet. I starten av hvert kapittel finner vi også noen «*før du leser*» oppgaver, sammen med innledningen. Det forklares at dette er for å kunne hjelpe til å aktivere forkunnskaper. I samfunnsfag 9 boken finner vi også mange refleksjons- og diskusjonsoppgaver, hvor målet er å lære gjennom egenarbeid og samarbeid. I slutten av hvert kapittel finner vi oppgaver kalt «*finn svaret*», disse er med på å hjelpe å huske det man har lært. Det fungerer som en slags sikring på at man har fått med seg det viktigste. I tillegg er det et lite sammendrag og oppgavesider som går på hele kapitlet. (Hellerud, Erdal, Johnsen, & Westersjø, 2022)

Relevans 9 ble utgitt av Gyldendal i 2021. Forfatterne av denne boken er Vibeke Heidenreich, Bård Olav Weider og Kristine Borggaard Waage. Denne boken er laget for å dekke målene i den nye læreplanen LK20. Det finnes en nettressurs til denne boken også, men på grunn av tidsaspektet har jeg valgt å ikke trekke inn denne. Relevans 9 starter med en velkomsthilsen, hvor det forklares hvordan boken er bygd opp og hvilke virkemidler som finnes i denne. Denne boken er delt i 9 kapitler, hvor de 8 første kapitlene er vanlige kapitler og det siste kapitlet er en verktøykasse med ulike metoder og måter man kan ta for seg stoffet på. På startsidene i denne bokens kapitler er det en liste med viktige begreper, og spørsmål man skal se på før man begynner på temaet. Disse spørsmålene er her for å legge til rette for refleksjon og aktivere forkunnskaper. Hvert kapittel har også to sider kalt «*inn i temaet*», disse sidene hjelper leseren å komme inn i temaet gjennom bilder, tekst og oppgaver. Relevans 9 har i kapitlene sine refleksjonsspørsmål som leseren kan bruke for å stoppe opp og tenke over hva det er man har lest om. Det finnes også i slutten av kapitlene egne utforsk sider med problemstillinger fra aktuelle temaer. Disse sidene er ment å arbeide tverrfaglig med, og

legger opp til utforskende arbeidsmetoder. I tillegg er det vanlige kapitteloppgaver i slutten av alle kapitlene, men det som er spesielt med disse er at de legger opp til å jobbe på en annerledes måte. Slik som å lage en podcast. Før det helt til slutt kommer et lite sammendrag, hvor det punktvis kommer frem det viktigste i temaet. (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021)

1.3 Historisk empati og historiebevissthet i læreplanen

Dybdelæring er en av de bærende ideene som tidlig kom på plass i den nye læreplanen. Målet med dybdelæringen er å utvikle kunnskap og forståelse gradvis. Dette kan vi koble opp mot Folkenborg (2022) sin forklaring på historiebevissthetsdidaktikken og dens mål om å utvikle elevenes historiebevissthet til å bli mer reflektert og kvalifisert. Gjennom læreplanens fokus på dybdelæring og økende bruk av åpne kompetansemål kan vi forstå hvorfor Folkenborg (2022) mener at historiebevisstheten har kommet inn i skolen og blitt et viktig begrep i læreplaner. Folkenborg (2022) viser til læreplanen og hvordan «Historisk empati er en kognitiv ferdighet som løftes fram i beskrivelsen av undervisningsfaget historie og som på sett og vis har utgangspunkt i historismen og utfordrer oss til å historisere» (Folkenborg, 2022). Han viser til historismens gjennombrudd, og i dette begrepet legger han en erkjennelse av at verdier og holdninger er foranderlige. Dette vil si at vi må forstå hvordan vi blir påvirket av samfunnets endrede verdier og holdninger, og at vi for å forstå historien bedre må se hendelsene i lys av datidens verdier og holdninger.

I læreplanen finner vi under kompetansemålene etter 10 trinn beskrevet flere mål som bygger opp om historisk empati og historiebevisstheten. Slik som:

- «Reflekter over korleis menneske har kjempa og kjempar for endringar i samfunnet og samstundes har vore og er påverka av geografiske forhold og historisk kontekst.»
- «Gje greie for årsaker til og konsekvensar av sentrale historiske og notidige konfliktar og refletere over endringa av nokre føresetningar kunne ha hindra konfliktane.»
- «Gjer greie for årsaker til og konsekvensar av terrorhandlingar og folkemord som holocaust, og reflektere over korleis ekstreme haldningar og ekstreme handlingar kan førebyggjast.»
- «Drøfte korleis framstillingar av fortida, hendingar og grupper har påverka og påverkar haldningane og handlingane til folk.» (Kunnskapsdepartementet, 2021, s. 52)

Kapittel 2: Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet vil jeg gå mer inn på hva historisk empati er. Jeg skal også gå inn på hvilket rammeverk analysen min bygger på. Og til slutt skal jeg gå inn på hva tidligere forskning sier om historisk empati og bruken av det i temaer om krig.

2.1 Historisk empati og historiefaget

Begrepet historie har to grunnbetydninger. Den første betydningen går rett og slett på at historie refererer til ting som hører til i fortiden. Mens den andre handler om historie som dokumentasjon av fortiden, dette ved bruk av faglig forankring. Det er nettopp her historiefaget kommer inn. Det finnes også en tredje betydning. Denne går på historie som noe av det samme som fortelling. Men dette er uheldig og bryter med historiefagets oppgave. For det å fortelle historier som fri storytelling går imot det som er historiefagets oppgave. Historiefagets oppgave er nemlig å fange de virkelige historiene og essensen fra fortiden, og gjøre denne forståelig. Dette handler om at virkeligheten består av svært mange ulike perspektiver, hendelser og følelser, og man må da som forsker filtrere og begrense disse. Det kan derfor sies at det som blir gjengitt fra fortiden er et begrenset perspektiv (Bratberg, 2021).

Hatlen påpeker at kunnskap og forståelse for hvordan situasjonen til mennesker som levde i fortiden er viktig for å forstå historiefaget. For å lære historiefaget og få kunnskap til å forstå hvorfor folk tok de valgene de gjorde i fortiden, må vi lære oss å forstå hvordan menneskene som levde på denne tiden oppfattet verden til ulike tider og hvordan deres valg ble påvirket av denne oppfatningen. I store trekk er det denne tankegangen som ble døpt til historisk empati i den engelske historie didaktikken. (Hatlen, 2020).

Historisk empati handler om å forstå hvordan mennesker fra fortiden tenkte, hva de følte, hvordan de tok avgjørelser og hvordan de taklet konsekvensene i en spesifikk historisk og sosial kontekst. Over de to siste tiårene har emnet historisk empati fått større oppmerksomhet blant mange forskere. Endacott og Brooks (2013) forklarer at flere har forsøkt å definere nøyaktig hva historisk empati er, og hvordan det ser ut. Mens andre har forsøkt å vise hvordan ulike læringsstrategier eller undervisningsmetoder kan brukes for å fremme historisk empati, eller deler av det (Endacott & Brooks, 2013)

Endacott og Brooks (2013) forklarer at tidligere forskning har definerte historisk empati som en kognitiv ferdighet. Et resultat av dette var at mange mente historisk empati var omtrent det samme som perspektivtaking. Videre forklarer de hvordan nyere forskning hevder at historisk empati kun kan oppnås gjennom en todimensjonal forståelse. Dette gjøres gjennom at man undersøker hvordan historiske figurer tenkte, og knytter seg til de gjennom å sette seg inn i den følelsesmessige situasjonen de var i. (Endacott & Brooks, 2013).

Folkenborg (2022) forklarer at vi gjennom historielæringen må tolke handlinger ut ifra den tiden de levde i. Folkenborg (2022) mener også at vi skal vende blikket mot oss selv og se på hvordan vi blir preget av verdiene i vår tid. Han mener at vi kan få en respekt for menneskene og hendelsene i fortiden, når vi selv erkjenner at det er forandringer i våre historiske sammenhenger. Det vi mener er rett og galt nå, eller hva som er rasisme er ikke det samme som da forfedrene våre levde eller hva det vil bli i fremtiden for de neste generasjonene. Det er lett for oss å dømme andre mennesker i historien når vi ikke klarer å identifisere oss med de verdiene og holdningene som var vanlige i denne tidsepoken. Folkenborg (2022) forteller at det er vanskelig å forstå hvorfor andre handlet som de gjorde, men det er nødvendig for å forstå hvorfor ting skjedde som de gjorde. Det er også viktig å forstå hvorfor folk hadde de holdningene og verdiene som førte til og tillot at disse handlingene kunne skje. Et viktig poeng som Folkenborg (2022) kommer med er at det å forstå, er ikke det samme som å godta. Folkenborg (2022) mener man skal studere fortiden ut ifra dens premisser.

Gjennom historie får vi kunnskap om fortiden og hvordan menneskene tenkte og gjorde ting annerledes enn i dag. Historie fra fortiden gir oss minner og tradisjoner som opp igjennom generasjoner blir tolket ulikt. Tolkningene blir påvirket av hvordan verden er på nevnt tidspunkt. Gjennom å lære om historie tilegner vi oss forståelse for hvordan verden forandres og er i stadig utvikling. Dette ser vi spesielt med tanke på kjønnsroller eller slavehandel. Vi kan se utviklingen fra slavehandel og da kvinner ikke hadde mulighet til å arbeide, men heller skulle være hjemme. Vi kan gjennom historien følge utviklingen og se hvordan dette har endret seg fra et maktforhold der mannen hadde det meste av makten. Til dagens samfunn hvor maktforholdet er endret og makten er mer balansert og likeverdig i de fleste samfunn. Vi blir gjennom historielæringen gitt kunnskap om historien og hva som har skjedd i verden opp gjennom generasjoner. Dette gir oss økt kunnskap om verden, og kan være med på å gjøre oss til mer selvstendige mennesker og gi oss et grunnlag for kritisk tenkning. Læring om

historien er også med på å øke vår historiebevissthet. (Roos, 2022). Dette kan ses opp mot (Lund, 2019) og hans forklaring på «det nye» historiebevissthets begrepet.

2.2 Historiebevissthet og historisk empati

Historiebevissthet kan ses på to ulike måter. I denne sammenhengen ser vi på det som et nytt og et gammelt begrep. I boken *historiedidaktikk en håndbok for lærerstudenter*, så beskrives begrepet historiebevissthet med at jo mer kunnskap elevene sitter på, jo sterkere er deres historiebevissthet. Kunnskapen det snakkes om er ofte bestemt kunnskap om hendelser fra fortiden. I boken argumenterer forfatteren for at historiebevissthet binder generasjonene sammen og er med på å skape en felles nasjonal identitet. Kunnskapen er ment til å bidra til å utvikle holdninger og vise oss hvordan nåtiden er påvirket av fortiden. (Lund, 2019)

Det nye historiebevissthetsbegrepet handler om samspillet mellom fortiden, nåtiden og fremtiden. Hvorfor begrepet er blitt videreutviklet forklares med at vi har fått et nytt syn. Der ingen ses på som historieløse slik som man mente med det gamle begrepet for de som ikke hadde den bestemte og ønskede kunnskapen. Nå handler det om at hvordan vi ser fortiden og forstår nåtiden er med på å skape forventninger til fremtiden. (Lund, 2019) trekker i boken frem en amerikansk undersøkelse, der forskere har undersøkt hvordan mennesker bruker fortiden i sin hverdag. Her trekkes flere funn frem, deriblant det at man oppnår størst følelsesmessig tilknytning til fortiden gjennom samhandling med familien hvor kunnskapen går i arv fra generasjoner. Gjennom disse stundene og samhandlingene så formidles kunnskapen på ulike måter, slik som gjennom fortellinger og bruk av bilder, hvor det er rom for å spørre, snakke og utdype mer. Det ble her funnet ut at historiebevisstheten utvikles gjennom slike samhandlinger, hvor man er i nære relasjoner og får formidlet ulike ting fra fortiden. Forfatteren av boka mener at det som er bevist å være med på å forme og utvikle elevenes historiebevissthet, må tas i bruk i historiefaget for at faget skal bety noe for elevene og gi mening. Bildene trekkes også frem som en svært viktig del i utviklingen av historiebevisstheten. (Lund, 2019)

Folkenborg (2022) velger å sette historiefagsdidaktikk opp mot historiebevissthetsdidaktikk for å forklare forskjellen og hvordan dette har utviklet seg. Han forklarer at man i historiefagsdidaktikken bruker begrepet historieløshet, og gjennom dette mener at undervisningen skal gi elevene faktiske kunnskaper om fortiden og dermed redusere deres

historieløshet. Historiefagsdidaktikken bygger på denne måten rundt viktigheten av faktiske kunnskaper om fortiden, og hvordan elevenes historiebevissthet kan måles ut fra deres kunnskaper om fortiden.

Mens i historiebevissthetsdidaktikken så er ikke begrepet historieløs relevant.

Historiebevissthetsdidaktikken ser på historiebevissthet som noe alle har, og målet blir å utvikle historiebevisstheten slik at den blir mer reflektert og kvalifisert.

Historiebevissthetsdidaktikken anser det som mer meningsfullt å legge opp til undervisning der elevene får tatt i bruk sine historiske kunnskaper og gjennom dette drøftet, analysert og gjennom dette problematisert og sett på grunnlaget for de historiske forestillingene.

Folkenborg (2022) viser til hvordan det er viktig at elevene får kjennskap til hvordan fortids-, nåtids- og framtidssdimensjonene påvirkes av hverandre. Historiefagsdidaktikken setter mest fokus på fortidsdimensjonen, og mener at elevene bør ha faktiske kunnskaper om fortiden. På denne måten menes det at kvalifisert historiebevissthet utvikles ved hjelp av økt kunnskap. (Folkenborg, 2022)

2.2.1 Sympati eller empati?

Jeg har så langt sett på forskningslitteratur som er med på å forklare hvorfor empati er en viktig del av historiefaget, og som forklarer hva historisk empati er. Forståelse for forskjellen på empati og sympati er viktig for å forstå hva historisk empati er og hvordan dette skal brukes. I boken historikerens kode skriver Hatlen:

«En empatisk tilnærming til historisk tenkning har alltid vært en del av faget. Å inkludere et fokus på empati i undervisningen vil ikke være å påtvinge enda et element i læringen, men å synliggjøre en av de tause kunnskapene – kodene – i historie faget». (Hatlen, 2020, ss. 147-148)

Med dette viser Hatlen frem hvorfor empati kan være en viktig del av historiefaget, og hvordan fokus på empati kan hjelpe elevene til å forstå historien. Hatlen peker på empati som en viktig faktor for å finne de såkalte «kodene» i historiefaget, og ved hjelp av å knekke disse «kodene» mener han elevene kan få en bedre forståelse av historien. Spørsmålet vi må stille oss blir da: Hva er empati? Og er sympati og empati det samme? (Hatlen, 2020)

Kvande og Naastad (2020) kommer også inn på hva empati er og hvordan empati har forskjellig betydning ut fra hvordan man ser på det. «I dagligtalen er empati et positivt ladet

begrep, som når vi snakker om at en person er empatisk. Vi er empatiske når det gjelder folk som lider, men ikke overfor for eksempel nynazister.» (Kvande & Naastad, 2020, s. 133) Dersom vi bruker den dagligdagse betegnelsen på empati, forklarer Kvande og Naastad at historisk empati handler om å sette seg inn i og forstå perspektivene til folk vi liker, men ikke å leve oss inn i perspektivene til folk som vi ikke liker, eller som har gitt oss en grunn til å «hate eller mislike» dem. De forklarer hvordan bruk av denne dagligdagse definisjonen er farlig nærme manipulasjon fordi det da blir opp til noen å fortelle hvem som fortjener empati, og hvem som ikke fortjener empati. (Kvande & Naastad, 2020)

Dersom vi derimot tar den sosialpsykologiske betydningen av ordet empati, så handler det om å bruke innlevelse både når det fortelles om folk vi «liker» og «ikke liker». Ifølge Kvande og Naastad (2020) så er den sosialpsykologiske betegnelsen på empati nærmere historisk empati. Ved å bruke den sosialpsykologiske betegnelsen på empati, så blir det like viktig å sette seg inn i og forstå tankegangen til folk man ikke liker. (Kvande & Naastad, 2020, ss. 133, 134) Dette er i tråd med modellen til Endacott og Brooks (2013).

For å få et tydelig innblikk i hva som er forskjellen mellom sympati og empati har jeg valgt å se på en artikkel fra filosofen Matias Rizzuto. I artikkelen «forskjellene mellom empati og sympati» forklarer forfatteren Matias Rizzuto forskjellen mellom empati og sympati. Igjennom artikkelen viser han hvordan både empati og sympati omhandler mellommenneskelige forhold. Selv om de ofte blir brukt om hverandre, så er det to forskjellige konsepter. Han forklarer «sympati» som en forståelse for andres situasjon fra vårt synspunkt. Han mener at vi med sympati ser på andre fra vårt eget synspunkt og ikke blir emosjonelt involvert i deres liv og situasjon. Mens «empati» lar oss ifølge Rizzuto sette oss inn i andres sted og forstå og føle det de føler. (Rizzuto, 2023). Dette viser oss at forståelse for empati og empatiens betydning er viktig for forståelsen av historisk empati.

2.3 Hvordan utvikle og måle historisk empati?

Til tross for at det over de to siste tiårene har det blitt økt fokus på emnet historisk empati, eksisterer det fortsatt store forskjeller i hvordan historisk empati blir definert, operasjonalisert og brukt i klasserom. Endacott og Brooks (2013) har som mål å lage en oversiktlig og klar modell slik at vi unngår forvirring om hva som er poenget med historisk empati og hvordan man kan ta det i bruk.

Endacott og Brooks (2013) forklarer at utviklingen av todimensjonal historisk empati har potensial til å fremme både nærliggende mål slik som stoffet de skal lære i klasserommet. I tillegg til å fremme det ultimate målet, som omhandler forståelse og ferdigheter som kan være nyttige senere i livet (Endacott & Brooks, 2013). Det kommer også frem at når det følelsesmessige aspektet har blitt brukt og undersøkt, så har elevene utviklet ulike former for følelser for objektet de har studert, noe som har gjort dem mer engasjerte og interesserte i historien. Ifølge Endacott og Brooks (2013), kan historisk empati skape mer engasjerte elever med en dypere forståelse av historien. Øvelse i historisk empati øker elevens forståelse for hvordan man tar valg og hvordan man oppfører seg. Elever som får prøve å forstå og sette seg inn i ulike situasjoner hvor folk har måttet ta valg, får muligheten til å tenke over nettopp hvor mange ulike faktorer som er med på å bestemme ulike valg. (Endacott & Brooks, 2013)

Hvordan historisk empati er definert og brukt i klasserom varierer og mangler konsistens. Det er dette Endacott og Brooks (2013) forsøker å gjøre noe med når de her har publisert en oppdatert teori og modell for historisk empati. Deres modell handler om tre elementer, som de mener må være til stede for at man skal kunne oppnå historisk empati. Disse tre elementene er: historisk kontekst, perspektivtaking og følelsesmessig forbindelse. De ønsker å vise at når alle disse tre kategoriene er til stede, kan man oppnå det som kalles historisk empati. Men dersom bare 2 av disse er til stede så kan man oppnå for eksempel historisk perspektiv, empati eller følelsesmessig tilknytning til fortiden, avhengig av hvilke to av de tre som er til stede.

Endacott og Brooks (2013) kommer med følgende modell og teori på hva som må være til stede for at det skal være historisk empati.

1. **Historisk kontekst**, dette handler om en dypere forståelse av konteksten som var, sosial, politisk og kulturell. I tillegg til kunnskap om hendelser som ledet opp til de historiske situasjonene og andre relevante hendelser som skjer samtidig.
2. **Perspektiv taking**, forståelse for andres livserfaring, væremåte, posisjon, tro og prinsipper. Dette er for å forstå hvordan noen kanskje har tenkt i de ulike situasjonene.
3. **Følelsesmessig tilknytning**, Forståelse for hvordan historiske figurers livserfaring, situasjon eller handlinger kan ha blitt påvirket av deres følelsesmessige respons basert på tilknytning til egne lignende livserfaring.

Hver for seg er alle disse fine og pedagogiske, men om man bruker de samlet så kan de oppnå en sterkere opplevelse. Det nevnes her at mange har anerkjent styrken i å kombinere historisk kontekst og den kognitive utøvelsen av perspektivtaking, mens andre har undersøkt fordeler med følelsesmessig tilknytning til historien (Endacott & Brooks, 2013). Endacott og Brooks (2013) mener derimot at man gjennom å kombinere alle tre kan skape en dypere forståelse for fortiden. De mener at alle forsøk på historisk empati må inneholde alle disse tre delene.

2.4 Kunnskapsstatus på feltet: Historisk empati i undervisning om verdenskrigene

I perioden fram til 2. verdenskrig var det en stor nasjonal profil på historieundervisningen i skolen. I den første læreplanen som kom i 1889 og som gjaldt for den syvårige folkeskolen ble det fremhevet at faget skulle bygge barns kjærlighet til fedrelandet. De fleste lærebøker i historie var historiske bøker med vekt på den nasjonale profilen. Etter første verdenskrig kom det et skifte i framstillingen i lærebøkene. Bøkene hadde et nasjonalt perspektiv, men det ble lagt mest vekt på de grufulle konsekvensene av krigen, og det ble satt fokus på hvor viktig det var å drive med aktivt fredsarbeid. Først da mønsterplanen ble innført i 1974 for den 9 årige grunnskolen, ble det et mer internasjonalt fokus, og man begrunnet dette med at Norge var blitt en del av verden, og man måtte derfor lære mer om historie i verden. Det ble lagt vekt på at elevene skulle forstå historieundervisningen i et globalt perspektiv, slik at de på denne måten ikke fikk et feilaktig syn på hvordan historien var. Etter 2. verdenskrig dominerte det nasjonale selvbildet lærebøkene helt fram til 1970 tallet. Lærebøkene var da preget av harmoni, muligheter og velferd. For alle ble Norge framstilt som et demokratisk velferdssamfunn. Utover 1970-1988 tallet sprakk denne boblen og lærebøkene fikk et mer samfunnskritisk perspektiv. Lærebøkene ble mer analytiske, og elevene skulle gjøre seg egne meninger. (Folkenborg, 2022). Som vist tidligere i oppgaven ser vi at læreplanene etter fagfornyelsen har økt fokus på dybdelæring, og det å legge opp til tverrfaglig og utforskende arbeid. Vi ser også hvordan historisk empati har fått plass og skal hjelpe elevene å forstå historien bedre. (Folkenborg, 2022)

Når man snakker og lærer om verdenskrigene kan historiefortellingen ofte være litt entydig. Lenz forteller i sin bok at når vi snakker om «Holocaust» og hvordan skoler drar på elevreiser til konsentrasjonsleirer, så er det for å lære om historien. Hun forteller at det er en forestilling som går ut på at når man blir konfrontert med slike historiske forbrytelser, så ender dette ofte

med å skape interesse for menneskers rettigheter og et ønske om fred. Videre forteller hun at dette ikke alltid er tilfelle, i noen settinger kan dette faktisk bli brukt for å lage eller opprettholde hat, konflikter og rasisme. Det viser derfor at det er viktig at man lærer av det som har skjedd, og ikke bare om hva som har skjedd. Lenz forteller at det er viktig å gi elevene kompetanse til å forstå fortiden og hvorfor det som skjedde faktisk skjedde. Men også gi de kunnskap slik at de kan forstå situasjonen de var i og dermed forstå hvordan de tenkte og handlet som de gjorde. (Lenz & Nilssen, 2011)

Undervisning om krig og konflikt byr på både muligheter og utfordringer når det gjelder historisk empati. Som vi skal se er dette spesielt tydelig når det gjelder undervisning om Holocaust. Holocaust trekkes nemlig fram som et tema elevene skal lære for å bygge holdninger. Hagen undersøker om Holocaust kan være med på å forebygge rasisme. Hagen (2023) forteller i sin forskning at dersom undervisningen om Holocaust skal være holdningsskapende i Norge i dagens samfunn, er elevene nødt til å jobbe med og utvikle historisk tenkning om utviklingen av rasisme og dens endringer etter krigen. I hans arbeid fortelles det hvordan elevene må se de kontekstuelle forskjellene og reflektere over likhetene. (Hagen, 2023)

Hagen (2023) viser at en forestilling om historien som moralsk dannede, ikke er en motsetning til den tradisjonelle kunnskapsbaserte historieundervisningen. Men er avhengig av den for å være effektiv. Han ser på hvordan elevene søker forklaringer for nazistenes handlinger i sin egen samtid heller enn i den historiske konteksten. Resultatet ser i hans forskning ut til å være ytterligere distanse til de historiske aktørene, heller enn historisk empati. En annen problemstilling som Hagen (2023) løfter frem er om jødene kan ende opp med å bli framstilt som utelukkende ofre, og at de blir sett på som annerledes og på denne måten kan ikke lidelsen deres overføres til andre grupper. En tredje problemstilling som Hagen velger å trekke frem er hvordan Holocaust er et så stort og ekstremt tema, noe som gjør det ganske unikt. På denne måten kan det være vanskelig å skulle bruke temaet til å forstå samtiden. (Hagen, 2023)

Hagen (2023) forklarer historisk empati som hvordan vi kan forstå og relatere oss til hvordan menneskene hadde det før i tiden. Og hvordan livene deres var og hvordan livsvalg de tok. Endacott og Brooks sin teori og deres modell med de tre dimensjonene blir brukt i Hagens

forskning. Historisk empati blir forklart i Hagen (2023) som evne til å tilegne seg kunnskap om historiske situasjoner og menneskene i situasjonen. I tillegg så må elevene ta i bruk sine egne erfaringer og følelser for å kunne relatere til hendelser i fortiden, historiske figurer og hvordan de hadde det. Hagen (2023) viser til viktigheten av å være bevisst på bruk av historisk empati i undervisningen. Hvis man ikke er bevisst på bruken av historisk empati så er det stor sjanse for at elevene bruker egne erfaringer og dagens perspektiver for å forstå kunnskapen. Målet med historisk empati er å gi elevene en dypere forståelse for hvordan mennesker handlet som de gjorde. Dette gjør man ved å sette seg inn i deres situasjon og se den slik de oppfattet den, og ikke slik vi oppfatter den nå. Elevene skal i tillegg lære å bruke det de lærer om historien til å forstå sin egen samtid. (Hagen, 2023)

Hagen (2023) trekker frem to måter å se på historisk empati. Det er den affektive dimensjonen, denne handler om å relatere seg til aktørers liv ved å søke sammenligninger mellom seg selv og aktøren. Så har man den kognitive dimensjonen, her er empatien et bevisst forsøk på å sette seg inn i andres situasjon basert på kontekstuell kunnskap om fortida. Mangel på historisk empati blir delt i 2 hos Hagen (2023). Man har manglende kunnskap om fortiden, som går på den kognitive dimensjonen av historisk empati. Også har man manglende ønske og evne til å sammenligne seg selv med fortidens mennesker, som går på den affektive dimensjonen. Hagen (2023) viser i sin forskning til Endacott og Brooks som mener at det er først når disse kombineres at det blir historisk empati. (Hagen, 2023)

Det er flere som er skeptiske til historisk empati og potensialet som finnes om man bruker det riktig. Dette forklarer Davison at han fikk oppleve når han var på en lærerkonferanse og diskuterte temaet med andre på konferansen. Martyn Davison (2017) er opptatt av å få frem potensialet som ligger i bruk av historisk empati og hvordan dette kan motivere studenter til å delta i borgerlige samfunn og skape forståelse for hvordan vi tenker ulikt. Davison viser til egne erfaringer med å bruke historisk empati i undervisning om New Zealand og Australia fra første verdenskrig. Målet med hans undervisning er å skape delte menneskelige egenskaper, og få elevene til å kognitivt forstå hvordan andre tenker annerledes enn dem selv. Han ønsker å vise hvordan historisk empati kan skape en affektiv følelse og forståelse av fortiden. (Davison, 2017)

Davison (2017) lagde en empatisk vei i sin undervisning hvor han la inn affektive og kognitive elementer. Dette gjorde han på en grafisk måte som lot elevene gå følelsesmessig

inn i fortiden, før de arbeidet kognitivt med all den historiske dataen før de avsluttet med en serie hvor de skulle vise dømmekraft. I hans forskning viser han hvordan det å føle man bryr seg fører til at studentene lærer mer og føler de kjenner livene til de som det leses om. De leser om noe som betyr noe og vil lære når de går inn i fortiden. Ifølge denne forskningen følte elevene seg nærmere de historiske karakterene som de lærte om. Davison (2017) forteller videre om hvordan elevene utviklet omtanke og forståelse, og at de følte og forsto at det var ekte mennesker. Han viser hvordan dette skapte rom for tanker hos elevene slik som: hva om det var meg, hvordan ville jeg reagert? På denne måten mener Davidson at elevene utviklet og ble mer bevisste på sitt eget verdisyn og tankesett. (Davison, 2017)

Forskningen hans konkluderer med at det er umulig å sette seg i historiske personers sko, og vite akkurat hvordan det var for dem. Det viktige er å kunne forestille seg hvordan det var, og på denne måten skape forståelse for hvordan situasjon de var i, og på denne måten forstå hva som påvirket hvordan valg de tok. (Davison, 2017)

Kapittel 3: Metodologisk rammeverk

I dette kapittelet skal jeg forklare hvordan jeg i denne oppgaven har gått frem for å gjennomføre min analyse, og hvilke valg jeg har tatt underveis.

3.1 Metodebeskrivelse

Da jeg skulle gjennomføre denne oppgaven valgte jeg å bruke en kvalitativ tilnærming for å kunne svare på oppgavens problemstilling. En kvalitativ tilnærming handler om å gå i dybden for å forstå virkeligheten gjennom ord og språk, i motsetning til kvantitativ tilnærming som er opptatt av tall og hvordan virkeligheten formidles gjennom tall. (Postholm & Jacoben, 2022) En utfordring som er felles for både kvantitativ og kvalitativ metode er at det holder ikke bare å vise og beskrive mønsteret som er funnet i analysematerialet. Jeg som forsker er nødt til å tolke mønstrene og formidle betydningen slik at det kan bidra til kunnskap. (Postholm & Jacoben, 2022).

Jeg har i denne oppgaven valgt innholdsanalyse som metode. Innholdsanalyse er samlebetegnelsen på forskjellige typer analyser som baserer seg på strategier for kvalitative undersøkelser, der man identifiserer et utvalg temaer og eller kategorier i teksten (Gleiss & Sæther , 2021). Innholdsanalyse gir ikke verktøy eller begreper som kan brukes i analysen slik som semiotisk, diskurs og narrativ analyse gjør. Istedenfor gis det i innholdsanalysen stor frihet for forskeren til å plukke ut teoretiske begreper som kan være relevante og hjelpe i analysen og fortolkningen av teksten. Innholdsanalyse er en metode som blir brukt når jeg som forsker ønsker å si noe generelt om et større felt. Når man arbeider med slike større data vil det ofte være et behov for at forskeren lager forhåndsdefinerte kategorier som teksten skal kodes utfra. (Gleiss & Sæther , 2021).

Ettersom innholdsanalyse ikke er en analysemetode som er klart definert, er det mulig for forskere å gjennomføre en innholdsanalyse, men bruke andre betegnelser på metoden og analysen. Et eksempel er begrepet dokumentanalyse. Dette brukes for å referere til en innholdsanalyse av offentlige dokumenter. (Gleiss & Sæther , 2021) Det er mange eksempler på at forskere velger å kombinere ulike metoder og dets verktøy, samtidig som de tilpasser strategien i analysen til formålet slik at de får svar på sin problemstilling. I denne typen analyse er det ikke metoden som blir brukt som er viktig, det er heller kvaliteten på selve

analysen som er viktig. I motsetning til de andre metodene er det innholdet og hvilken funksjon teksten utgjør som er viktig og ikke de språklige trekkene ved teksten. (Gleiss & Sæther , 2021).

Det viktige for å gjennomføre en god analyse er å bruke relevante teoretiske begreper slik at man får frem nye sider i tekstmaterialet. Jeg har ut ifra dette valgt å bruke Endacott og Brooks sin modell på historisk empati som utgangspunkt for min analyse. Jeg mener innholdsanalyse egnet seg bra som metode for å besvare problemstillingen min, ettersom jeg ønsket å si noe generelt om et større tema.

Gleiss og Sæther (2021) forklarer hvordan det gjennom en tekstanalyse er mulig for forskeren å undersøke hvordan det skapes mening i teksten gjennom form av identitet og kategorier. De forteller om at dersom vi tar utgangspunkt i en lærebok, så kan denne for eksempel skape assosiasjoner for leseren gjennom sin beskrivelse av ulike temaer. Dette kan være med på å kommunisere med leseren og skape en forståelse hos leseren av for eksempel utenforskap. Gjennom å analysere hvordan tekster er med på å skape og reprodusere forestillinger hos oss lesere kan man ved hjelp av en kritisk analyse finne ut og vise hvilken makt ulike tekster kan ha til å forme og endre og utvikle vår forståelse og oppfatning av verden. (Gleiss & Sæther , 2021).

Det som er helt grunnleggende når man skal analysere skriftlige dokumenter er å hele tiden være kritisk og stille kritiske spørsmål til teksten. Man skal lese teksten med et spørrende og analytisk blikk, og hele tiden være klar over hvilke kilder som brukes og være kildekritisk. Det med kildekritikk er spesielt viktig og helt sentralt for historisk metode. Man kan underveis stille seg selv spørsmål og være kritisk til hvem som skrev hva, under hvilke omstendigheter og med hvilken hensikt det ble skrevet (Edgren, Nordberg, & Roos, 2021).

3.2 Rammer for undersøkelsen

Lærebøkene er en av de viktigste kildene elevene har til historien, men det finnes også andre læremidler slik som ulike nettressurser. Lærebøkene gir en trygghet, i motsetning til nettressursene som er i stadig endring og utvikling. Lærebøkene gir både lærer og elever noe håndfast å arbeide med, og stoffet og arbeidsmetodene er en slags sikkerhet i de stadig endrede metodene og fremstillingene som nettressursene og hverdagslivet har. Ane

Christiansen (2024) diskuterer frem og tilbake rundt hva som er best av lærebøker og nettressurser. Hun viser til at lærebøkene kan tilby noe eget og fremme lese og lærelyst på en helt annen måte enn det nettressursene kan. I tillegg er det god øving for konsentrasjonen i motsetning til nettressursene og mange endrede læringsmetoder som raskt kan føre til en uoverkommelig jobb for lærerne å holde seg oppdaterte på. (Christiansen, 2024)

Lærebøkene som undersøkes er laget etter LK20 sine retningslinjer og kompetansemål. Dette gjør at man kan forvente å finne tegn som tyder på økt fokus på historiebevissthet og historisk empati i historiedelen, ettersom dette er begreper som er kommet med i den nye læreplanen.

Når det gjennomføres en lærebokanalyse må man være bevisst på at disse bøkene i hovedsak består av sammensatte tekster. Når det gjelder historisk empati i lærebøkene så er det vanskelig å skulle finne noe som viser følelsene, det blir derfor viktig å se teksten i samhandling med bildene. Med dette som tanker så fokuseres det derfor i denne analysen på teksten i lærebøkene, men også bildene som blir brukt og hvordan de i samspill med teksten kan gi oss en bedre forståelse.

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i Endacott og Brooks sin modell for å lage kategorier å undersøke etter. Historisk empati er vanskelig å definere, men Endacott og Brooks sin modell er oversiktlig og gir ved hjelp av de tre dimensjonene et perspektiv som gjør det enklere å analysere lærebøkene med tanke på historisk empati. Denne analysen tar ikke for seg hvordan elevene oppnår historisk empati, men heller hvordan lærebøkene legger til rette for å arbeide og utvikle leserens historiske empati. Denne oppgavens empiri er lærebøkene, og de blir undersøkt ut ifra kategorier som er laget for å belyse hvordan bøkene legger opp til å arbeide med historisk empati som metode. Kategoriene er følgende: Perspektiver, Følelser, kontekst.

1. **Historisk kontekst**, dette handler om en dypere forståelse av konteksten som var, sosial, politisk og kulturell. I tillegg til kunnskap om hendelser som ledet opp til de historiske situasjonene og andre relevante hendelser som skjer samtidig.
2. **Perspektiv taking**, forståelse for andres livserfaring, væremåte, posisjon, tro og prinsipper. Dette er for å forstå hvordan noen kanskje har tenkt i de ulike situasjonene.
3. **Følelsesmessig tilknytning**, Forståelse for hvordan historiske figurers livserfaring, situasjon eller handlinger kan ha blitt påvirket av deres følelsesmessige respons basert på tilknytning til egne lignende livserfaring. (Endacott & Brooks, 2013)

Disse kategoriene kommer fra modellen til Endacott og Brooks. Her har jeg oversatt og gjort om språket slik at det enklere forstås og huskes.

3.3 Utvalg av lærebøker

Da jeg skulle velge ut hvilke bøker jeg ønsket å analysere, så husket jeg tilbake til hvilke forlag jeg så da jeg var ute i skolen. Bøkene jeg valgte var Relevans 9 fra Gyldendal, Samfunnsfag 9 fra Cappelen Damm og Arena 9 fra Aschehoug.

Jeg har i denne oppgaven valgt å undersøke teksten i de utvalgte kapitlene, i tillegg til bildene som blir brukt. Dette har jeg valgt fordi tekster er en stor del av hvordan vi kommuniserer med hverandre og hvordan historien fortelles. (Gleiss & Sæther, 2021) Gleiss og Sæther (2021) understreker hvordan tekstanalyse blir brukt for å studere samfunnet gjennom ord og bilder. De forklarer hvorfor tekstanalyse kan være en viktig analysemetode, og hvordan det gjennom tekster skapes ulike forestillinger om samfunnet. De skriver videre at tekster derfor kan sies å være framstillinger eller representasjoner som kan gi oss innsikt i hvordan mening skapes. En tekstanalyse handler om å finne tegn i datamaterialet og avkode disse. Tegn kan finnes i både det verbale og visuelle, og på bakgrunn av dette har jeg valgt å se på teksten i de utvalgte kapitlene og bildene som er brukt. Slik at jeg i denne analysen kunne se hvordan tekstene i disse bøkene kan være med på å skape forestillinger om samfunnet. (Gleiss & Sæther, 2021)

Jeg har valgt å undersøke kapitlene som omhandler første og andre verdenskrig. Disse temaene går igjen i alle tre bøkene. Undertemaene blir vist frem i analysekapittelet slik at man ser hvordan forfatterne har valgt å fremstille denne perioden.

3.4 Fremgangsmåte

Da jeg hadde valgt ut hvilket trinn og bøker jeg ønsket å analysere gikk jeg i gang med å se igjennom bøkene. Det jeg gjorde var å systematisk gjennomgå kapitlene i bøkene og se hvilke temaer som var felles i de tre bøkene. Når jeg hadde gjort det valgte jeg ut hvilke kapitler og temaer jeg ønsket å se nærmere på.

Deretter tok jeg i bruk (Endacott & Brooks, 2013) sin modell om historisk empati for å lage kategorier jeg gjennomførte analysen etter. Igjennom disse kategoriene jeg lagde på forhånd har jeg analysert de utvalgte temaene og funnet mønstre som jeg tolker. Disse mønstrene og tolkningen min blir senere i oppgaven fremstilt og sammenlignet for å se om det er tydelige forskjeller i de utvalgte bøkene.

Analysen har jeg gjort i flere deler. Jeg startet med å gå igjennom en og en bok. På denne måten gikk jeg grundig igjennom hvordan boken var bygget opp og hvordan den håndterte ulike temaer. Når jeg skulle se på kapitlene jeg hadde valgt ut og gå grundigere igjennom disse, så brukte jeg endel tid. Jeg skrev over all teksten fra kapitlene i et word dokument, og forklarte hva bildene viste. Dette tok mye tid, og burde nok ha vært gjort på en annen måte. Men det ga meg mye kunnskap om hvordan de ulike bøkene fremstilte temaene og hvordan type tekst de brukte. Når jeg hadde fått overført all teksten til et word dokument begynte jeg og fargekode, og under avsnittene skrev jeg ned hvordan dette kunne kobles til kategorien jeg satte det i. Jeg så på denne måten hvordan de ulike bøkene fremstilte hendelser og hva de vektla. Jeg gikk igjennom avsnitt for avsnitt og tok for meg hvilke av kategoriene det kunne kobles inn under. Det var flere steder det kunne kobles opp mot flere kategorier. Jeg skrev under avsnittene hvordan de passet i disse kategoriene. Jeg fargekodet og delte kommentarene på denne måten for å skille kommentarene tilhørende kategoriene. I kategorien perspektiv brukte jeg fargen grønn for å tolke, mens affeksjon/følelser brukte jeg lilla og kontekst fremstilte jeg med rosa. Slik fortsatte jeg å arbeide igjennom datamaterialet med alle de tre kategoriene.

Dette var en tidkrevende prosess, men dette ga meg mye kunnskap om bøkene og hvordan de arbeidet med temaene.

Etter dette har jeg sett på datamaterialet opp mot teorien til (Endacott & Brooks, 2013) om historisk empati, og (Lund, 2019) sin teori om historiebevissthet. Dette har jeg gjort for å kunne tolke og skape mening ut ifra mønstrene som tegnene i datamaterialet skapte. Jeg har så plukket ut tegnene som uttrykker mest mening og har størst kobling opp mot kategoriene. Etter å ha plukket ut disse tegnene har jeg forklart hvordan disse tolkes opp imot Endacott og Brooks teori, og hva disse tegnene viser.

3.5 Validitet og Relabilitet

Når man gjennomfører en slik undersøkelse som dette om et tema som man har kjennskap til fra tidligere, så er det veldig viktig å være bevisst og ikke forveksle det man undersøker med historien man kjenner til. Det er viktig å holde fokuset på det som kommer frem i datamaterialet og ikke blande inn andre historier og framstillinger.

I denne oppgaven har jeg som forsker holdt meg så objektiv som mulig. Jeg har sett på teksten i bøkene og der det ikke ble gjort funn av disse kategoriene valgte jeg å beskrive dette, og hvordan dette kan vise manglende bruk av en eller flere kategorier. Det hadde vært enkelt for meg som forsker og begynt å lete etter steder der jeg kunne tolke inn kategoriene, men dette har jeg forsøkt så godt som mulig å unngå. Dette fordi at manglende funn av kategorier kan være et funn i seg selv, og noe som kan fortelle oss noe.

Gjennom denne oppgaven gir jeg svar på hvordan historisk empati fremmes og kommer til uttrykk i disse tre samfunnsfagbøkene på 9 trinn. Men som sagt så viser denne analysen mine tanker som forsker, og hvordan jeg mener historisk empati kan benyttes og kommer frem i de ulike bøkene. Det er derfor en mulighet for at dette oppleves annerledes for andre og de kan ha en annen opplevelse av bøkene og deres framstillinger. Jeg viser derfor i min analyse til flere funn gjennom sitater fra lærebøkene og viser til hvordan disse hører til ulike kategorier. Slik at leseren selv kan gjøre opp egne meninger og se bildet jeg skaper med mine argumenter.

Denne oppgaven bygges rundt Endacott og Brooks sin modell på historisk empati. Det bør derfor være mulig for en annen forsker å gjenskape dette til en viss grad og komme til mye av den samme konklusjonen. Selv om det er vanskelig å holde seg objektiv når man jobber med kategoriene for historisk empati, og da særlig den følelsesmessige delen.

Kapittel 4: Analyse av lærebøkene

I dette kapittelet vises det frem hvilke temaer som de ulike bøkene har valgt å trekke inn under kapitlene om første og andre verdenskrig. Deretter går jeg inn på analysen hvor funn blir trukket frem og analysert i de ulike kategoriene. Dette kapitelet er delt inn slik at en og en bok blir analysert etter de ulike kategoriene.

4.1 Temaer som fremstilles i bøkene under kapitlene om første og andre verdenskrig

Tabellen nedenfor viser temaer som er trukket frem i kapitlene som er undersøkt i de tre lærebøkene. Temaer som er like er markert, første verdenskrig er uthevet i gult, den russiske revolusjonen i grønt, mellomkrigstiden i rosa, andre verdenskrig i turkis, og Norge under andre verdenskrig i rødt, dette er hovedtemaene. Vi ser også i tabellen hvilke temaer som er under eller i sammenheng med disse. Dette viser hvordan bøkene har lagt opp temaene på ulike måter, og hva de fokuserer på.

Relevans 9	Samfunnsfag 9	Arena 9
<ul style="list-style-type: none"> • Første verdenskrig - Fokus på årsaker • Ideologier - Darwins utviklingslære, sosialdarwinismen, nasjonalismen og imperialismen - Skuddene i Sarajevo • Russland - Kort om hva som skjedde i Russland, revolusjonen nevnes bare kort • Mellomkrigstiden - Tyskland etter krigen - USA etter krigen • Andre verdenskrig - Tidslinje 	<ul style="list-style-type: none"> • Europas blodige hundreår - Livet i Europa på 1900-tallet – Teknologi • Europakartet endrer seg - To kart ved siden av hverandre, før og etter krigen - Viktige hendelser og årstall – fra 1751 – 2022 • Ideologier - Liberalisme, marxisme, nasjonalisme og imperialismen • Første verdenskrig - Starter med historie, flere oppdiktete historier gjennom boken - Den store krigen - Allianser - Skuddene i Sarajevo – liten plass - Nasjonalisme og Imperialisme - Konsekvenser 	<ul style="list-style-type: none"> • Første verdenskrig - Skuddene i Sarajevo - Årsaker før forklaring på krigens gang • Teknologi – Lite avsnitt • En ny kvinnerolle • Europeisk krig eller verdenskrig? • Hva var konsekvensene av krigen? - Et nytt europakart – 2 kart, et før krigen og et etter • Kommunisme og fascisme - Den russiske revolusjonen • Mellomkrigstiden – demokratier under press - Børskrakket i USA - Nazismen i Tyskland • Krigen

<ul style="list-style-type: none"> - Forklaring på hendelser frem til krigens start • Norge i krig - Angrepet på Norge - Statskupp - De kjempet for vår frihet - Samarbeid med fienden • Nazismen - 5 sider som omhandler nazismen og hva nazistene gjorde • Det store sammenbruddet - Krigens utvikling - Krigens slutt 	<ul style="list-style-type: none"> • Den russiske revolusjonen - Oppdiktet historie - Kommunisme, kapitalisme • Mellomkrigstiden - Fascismen - Nazismen • Andre verdenskrig - Årsaker - Hitler - Krigen bryter ut • Holocaust • Norge under andre verdenskrig - Quisling - Motstandskamp • Hat-retorikken lever fortsatt i Europa • Etterkrigstiden • Den kalde krigen 	<ul style="list-style-type: none"> • Holocaust - Konsekvenser • Okkupert – Norge i mellomkrigstiden og andre verdenskrig • Krig! Norge angripes og okkuperes - Angrepet på Norge - Quislings statskupp • Hvorfor ble noen nazister • Motstand og hverdagsliv under krigen • Forfølgelse av jødene • Frigjøringen • Krigsoppgjøret
---	---	--

Førsteintrykket mitt av disse 3 lærebøkene er at de er nokså ulike i måten de fremviser temaer på og hvordan de er bygd opp. Selv om de tar for seg flere av de samme temaene så gjør de dette på en ulik måte. Arena 9 og Relevans fokuserer for eksempel på å bruke endel bilder eller illustrasjoner, mens Samfunnsfag 9 fokuserer i større grad på bruk av narrativer og bruk av billedlig språk. Noen deler av tekstene blir det jeg vil kalle for standardisert. I dette legger jeg da det at de bruker et typisk oppsett med korte avsnitt og veldig «kjedelig» tekst med kort informasjon og fakta om hendelsen som blir omtalt. Til gjengjeld så bruker de mange illustrasjoner. Selv om det er en del ulikheter i bøkene så er det også en del likheter.

4.2 Relevans 9

Denne læreboken behandler verdenskrigene i flere kapitler. Kap 3 «*verdens første verdenskrig*» tar for seg perioden rundt første verdenskrig og mellomkrigstiden, kap 4 «*våre*

mørkeste år» tar for seg tiden rundt andre verdenskrig. Boken har også et eget kapittel kalt «*Perspektiv og ideologier*». På grunn av at jeg i denne analysen konsentrerer meg om kapitlene som omhandler første og andre verdenskrig, blir ikke kapitlet om perspektiv og ideologier analysert her. Det er imidlertid interessant å se hvordan forfatterne har valgt å ha et eget kapittel med ideologier istedenfor å bare trekke ideologiene inn under kapitlene som omhandler første og andre verdenskrig.

4.2.1 Analyse av kontekst

For å kunne utvikle historisk empati trenger elever historisk kontekstualisering. (Endacott & Brooks, 2013). Historisk kontekst handler om å etablere en dypere forståelse av konteksten som var, enten det gjelder den sosiale, politiske, økonomiske eller kulturelle konteksten. I tillegg er kunnskap om hendelser som ledet opp til historiske situasjoner og andre relevante hendelser som skjer samtidig av interesse.

I løpet av de første sidene i kapitlet «*verdens første verdenskrig*» finner vi i teksten informasjon som viser at forfatterne tenker på historiebevissthet og ønsker at leseren skal utvikle sin historiebevissthet. Dette ser vi på følgende måte: «*For å unngå slike menneskeskapte katastrofer må vi lære av fortiden. Vi må prøve å forstå hvorfor krigen brøt ut.*» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 71). Her ser vi hvordan forfatterne kobler viktigheten av kunnskap om fortiden for å unngå det samme i framtiden. Dette gjør at vi kan tolke dette til et ønske om å utvikle historiebevisstheten som omhandler å forstå sammenhengen mellom fortid, nåtid og framtid, og også implisitt historisk empati, ettersom det ligger et ønske om å skape forståelse for hvorfor krigen brøt ut.

Et av de fremhevede temaene i dette kapitlet er «*Hvorfor krig i 1914?*». Her får vi viktig informasjon om hvilke land som var stormakter, og det er i denne delen fokus på årsakene bak krigen. Det gis informasjon om viktige faktorer i samfunnet som førte til krig. Vi ser hvordan konkurranse drev landene fremover, men denne konkurransen la også grunnlaget for krigen. Det blir ved flere anledninger forklart hvordan samfunnet på denne tiden var knyttet sammen gjennom handel og kolonier. Det gir oss et innblikk i og forståelse for hvordan krigen kom til å påvirke ulike deler av verden.

Vi ser også igjennom kapitlet hvordan ulike ideologier har preget verden på forskjellige måter på ulike tidspunkt. Dette kan vi se på følgende måte: «*Nasjonalismen førte til at folkegrupper som bodde spredt i forskjellige land, samlet seg i egne land.*» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 77). Dette er en av måtene konteksten vises frem i lærebøkens tekster. Ideologiene viser oss hvordan tankegangen til folk var, og hvilken påvirkning ideologiene hadde på samfunnet.

Teksten lar oss se hvordan den sosiale og politiske konteksten er ved flere anledninger. Dette gjøres for eksempel under avsnittet om skuddene i Sarajevo, hvor vi får innblikk i hvordan nasjonalismen førte til serbernes ønske om å samle slaverne under samme land. Vi får fortalt hvordan Østerrike-Ungarn og deres keiser ikke ønsket å gi fra seg noen landområder. Når det senere forklares hvordan hendelsen gikk for seg, brukes det navn og nasjonalitet på han som skjøt og drepte erkehertugen. Dette er fordi nasjonaliteten hans spilte en viktig rolle. Det kommer frem at han var fra Serbia, og det forklares hvordan rykter spredte seg og man begynte å tro myndighetene i Serbia kjente til dette. Disse skuddene regnes som en av de utløsende årsakene bak krigen. Så gjennom disse avsnittene får vi se hvordan hendelser påvirket samfunnet, og hvordan disse ledet opp til andre historiske situasjoner.

Den sosiale konteksten vises på flere måter igjennom kapitlet. Vi har i avsnittet over sett en måte dette gjøres på, men vi ser her en annen måte.

«Før første verdenskrig hadde millioner av industriarbeidere lav lønn og dårlige arbeidsforhold. Sterke krefter i arbeiderbevegelsen mente at industriarbeidere over hele verden burde samarbeide for å få flere rettigheter, mer makt og bedre fordeling av godene.»
(Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 80)

Avsnittene i boken er korte, men det kommer fremdeles fram flere steder hvordan samfunnet var på denne tiden. Slik som i dette utdraget hvor vi får forklart at industriarbeiderne hadde lav lønn og dårlige arbeidsforhold. Dette lar oss forstå hvordan arbeiderbevegelsen ble utviklet, og hvilken innvirkning den historiske konteksten hadde på denne endringen. Vi får på denne måten både innblikk i hvordan samfunnet endret seg, men også hvordan enkelte hendelser fører til og påvirker andre hendelser. Dette kan vi dermed si at er helt i tråd med det Endacott og Brooks (2013) mener skal være innenfor dimensjonen historisk kontekst.

Igjennom bokens korte avsnitt ser vi hvordan ulike politiske, sosiale og økonomiske utviklingstrekk leder fram til og påvirker større historiske hendelser. Det er gjennom kapittel tre og fire i boken lagt mest søkelys på hvilke hendelser som inntraff, og som var med på å lede opp til ulike historiske hendelser, samt andre relevante hendelser som skjedde på denne tiden. Med tanke på hvordan konteksten framstilles i disse kapitlene, så kommer det flere steder fram hvordan folket hadde det og hvordan de ulike styresettene påvirket hverdagen og kjempet om makten. Vi ser for eksempel i avsnittet om «*Fattigdom og ufrihet*» hvordan tsaren i Russland bestemte at unge menn skulle ut i krigen

«Lederen i Russland tsar Nikolaj 2. Tsaren var eneveldig og hersket over et rike der de aller fleste var lutfattige bønder med få rettigheter. Da første verdenskrig begynte, ble hundretusenvis av unge menn presset til å bli soldater. Uten arbeidskraften deres ble arbeidet med å dyrke jorda enda tyngre for barn, kvinner og gamle menn som var igjen. Mange sultet, og omtrent to millioner russiske soldater mistet livet i krigen.» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 84).

Her ser vi et eksempel på hvordan konteksten forklares. Vi får fortalt hvordan tsaren hersket, og de fleste innbyggerne var fattige bønder som hadde lite rettigheter. Det kommer også fram hvordan første verdenskrig påvirket innbyggerne i Russland, og gjorde livet enda verre. Dette gjør at vi får forståelse for hvorfor den russiske revolusjonen senere oppsto

Det er i denne boken brukt bilder flittig og i samspill med tekst. Et bilde som gir oss innblikk i konteksten under denne perioden er et bilde hvor vi ser en fabrikk hvor det er kvinnelige arbeidere, sammen med bildeteksten: «*Bare menn var soldater. Kvinnene overtok arbeidet i våpenfabrikkene og andre steder.*» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021). Bildet viser og forklarer at kvinner på denne tiden ikke var i arbeidslivet, men når mennene ble sendt i krigen var det for lite arbeidere på fabrikkene og for å få arbeidskraften man trengte ble kvinnelige arbeidere engasjert i stedet. Dette viser oss hvordan samfunnets kultur endret seg fra at kvinner skulle være hjemme og ikke i arbeidslivet, til at det nå var nødvendig at de arbeidet for at samfunnet skulle overleve.

En ting vi ser som går igjen er forklaringer på hvordan krigen påvirket samfunnet og bidro til utvikling. Men også hvordan utviklingen var med på å påvirke hvordan krigen ble utkjempet. Det forklares også hvordan det ble viktigere å produsere og frakte våpen for å vinne krigen,

enn det var å sørge for nok mat. Dette gir oss viktig informasjon og forståelse for hvordan samfunnet var på denne tiden, noe som er en viktig del av historisk empati. Ved å få kunnskap om hvordan konteksten i verden var, er det enklere for oss å skulle forsøke å sette oss inn i deres situasjon.

Boken bruker også bilder av kart flere steder for å vise hvordan landegrensener ble endret, og hvordan nye stater ble oppløst eller dannet. Dette viser oss for eksempel hvordan politikerne og lederne av de seirende landene etter en krig delte opp og dannet nye land og landegrensener ut ifra avtaler. Det gir oss også viktig informasjon, slik som hvordan uenighet om landegrensener i samspill med ideologier var med på å skape spenninger.

Relevans 9 har i starten av kapitlet kalt «*våre mørkeste år*» en tidslinje med viktige hendelser og årstall under den andre verdenskrigen. Dette lar oss se hendelsene i en kronologisk rekkefølge, noe som gir oss oversikt og er med på å la oss forstå hvordan hendelser påvirket hverandre.

Det fortelles hvordan Tyskland etter krigen for første gang ble et demokrati, og endret navn til Weimarrepublikken. Her kommer det fram hvordan det var uro i landet og misnøye med denne nye styringsformen. Vi ser da hvordan den politiske situasjonen endret seg, og folket var misfornøyd med utviklingen. Vi får en dypere forståelse for hvorfor de er misfornøyde ettersom vi har fått kunnskap om hvordan denne situasjonen har utviklet seg. Ved å gi oss denne informasjonen lar relevans 9 oss tilegne oss forståelse for situasjonen som var, noe som man kan bruke dersom man ønsker å ta i bruk historisk empati for å skape en bedre forståelse av denne hendelsen.

Tidligere i relevans 9 har vi fått innblikk i hvordan samfunnet var knyttet sammen gjennom handel og kolonier. Vi får igjennom avsnittet «*Verdens økonomi kollapse*», sett hvordan den amerikanske økonomien bryter sammen, og hvordan dette påvirker hele verden.

Dette avsnittet kommer etter at vi har lest om hvordan USAs industri vokste til tross for deres deltakelse i krigen. USA kunne utvikle seg uten store forstyrrelser ettersom krigen ikke tok del på deres områder. Dermed slapp landet unna store skader, og kunne produsere og selge våpen. USA ble et så rikt land at de lånte ut penger til andre land. Gjennom disse forklaringene lar boka oss forstå hvordan USAs økonomiske krise påvirket hele verden.

Ettersom mange andre land etter verdenskrigen hadde lånt penger av USA for å betale gjeld

eller bygge opp igjen samfunnet sitt. Vi ser på denne måten sammenhengen samfunnene imellom og deres avhengighet av hverandre.

For å vise hvordan samfunnet var og hvordan Hitler klarte å få makten i Tyskland viser teksten til hvordan nazistene bygde et fellesskap om hva det betydde å være tysk. Dette vises for eksempel på denne måten i teksten: «*Et viktig verktøy var løfter om samhold, fellesskap og suksess for det tyske folket. Like viktig var trusler om vold og bruk av vold.*» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 109). Nazistene ga jødene skylden for det som hadde gått galt, og gjorde dem til fienden. Etter at nazistene vant valget og overtok makten i Tyskland, ble Hitler rikskansler. Vi ser her hvordan Hitler overtok makten, og senere gjorde Tyskland til et diktatur. Noe som viser oss den politiske konteksten i landet på denne tiden og hvordan denne endret seg fra demokrati til diktatur. Her viser forfatterne oss hvordan samfunnet endret seg og hvordan ulike erfaringer, følelser og hendelser spilte inn på dette. Det virker som forfatterne ønsker å skape en forståelse av samfunnet slik det var, slik at elevene skal kunne skape en bedre forståelse for hvordan Hitler kom til makten. Relevans 9 viser oss hvordan hendelser henger sammen og påvirker hverandre, og når det kommer til dette temaet så får vi også flere innblikk i hvordan Hitler tok i bruk ulike virkemidler og spilte på nasjonalfølelsen til folket som var såret etter nederlaget under første verdenskrig.

Når starten av andre verdenskrig forklares, får vi se hvordan land inngikk allianser og på denne måten ble med i krigen og gjorde den til en verdenskrig. Det forklares her også hvordan Sovjetunionen og Tyskland har inngått en hemmelig ikkeangrepsavtale. Det viser oss hvordan det politiske samarbeidet gjorde det mulig for Tyskland å invadere Polen uten å bli angrepet av Sovjetunionen slik mange trodde de skulle bli.

4.2.2 Analyse av perspektiv

Det andre elementet i modellen for å utvikle historisk empati er perspektivtaking.

Perspektivtaking handler her om å skape forståelse for andres livserfaring, væremåte, posisjon, tro og prinsipper. Slik at man kan forstå hvordan noen kanskje har tenkt i ulike situasjoner. På sidene som skal sette leseren inn i temaet «*hva er krig*» bruker relevans 9 bilder som viser ulike typer krig og perspektiver som finnes (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, ss. 72,73) Vi ser for eksempel hvordan krig kan føres som cyberkrig eller som krig i

andre land. På denne måten ser vi ulike perspektiver på krigføring og hvordan dette kan gjøres.

Da verdenskrigen startet i 1914 ble land fra hele verden trukket inn i krigen. Dette forklares gjennom verdens tilhørighet gjennom kolonier og handel. Fordi ulike land velger å støtte de ulike sidene i krigen, blir land fra hele verden trukket inn i krigen, og vi ser på denne måten hvordan det ble en verdenskrig. Dette lar oss se ulike perspektiver, og hvordan disse påvirket samfunnet

En av tankegangene som blir trukket fram er nasjonalismen. Her viser Relevans 9 hvordan nasjonalismen kan utvikles på to måter og være enten positiv eller negativ.

Nasjonalismens tankegang førte til at Østerrike-Ungarn og Det Osmanske riket havnet under press, fordi flere folkegrupper ønsket selvstendighet. Vi ser hvordan ulike perspektiver her fremstilles ved hjelp av spenninger mellom folkegrupper og store land på grunn av landområder og ønsket om eget land. Teksten viser oss at selv om krig ikke lenger er en vanlig måte å løse konflikter på, så var det slik på denne tiden. «På begynnelsen av 1900-tallet var krig en vanlig måte å løse konflikter mellom land på. Da sosialdarwinismen, nasjonalismen og imperialismen fikk fotfestet i ulike land, begynte stormaktene å forsterke forsvaret sitt» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 78).

Vi ser også hvordan de nye ideologiene førte til at land forsterket sine forsvar, de trodde også at dersom forsvaret deres var sterkt så hindret dette andre land i å angripe dem. Etersom konflikter vanligvis ble løst ved hjelp av krig, og de nye ideologiene nå kunne føre til konflikter, så kan vi gjennom dette forstå hvorfor de har tenkt at de må oppgradere militære sitt. Dette viser også hvordan forfatterne forsøker å utvikle elevenes historiebevissthet, gjennom hvordan forståelse av fortiden påvirker nåtiden. Dette ser vi når teksten viser til hvordan vi løser konflikter har utviklet seg.

Flere av gangene vi finner perspektiver i teksten så omhandler dette allianser, og hvordan man har valgt å forholde seg nøytral, eller valgt å støtte et land og på denne måten blitt trukket inn i krigen. Dette kan vi se i teksten slik: «I 1914 marsjerte tyske soldater gjennom det nøytrale landet Belgia for å invadere Frankrike. Da valgte Storbritannia å erklære krig mot Tyskland. Storbritannia hadde nemlig lovet å hjelpe Belgia hvis Belgia ble angrepet.» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 81). Her kommer det fram hvordan Storbritannia erklærer krig mot

Tyskland ettersom de hadde lovet Belgia hjelp dersom de ble invadert. Og slik er det flere eksempler på igjennom kapitlene.

Andre måter vi finner eksempler på perspektiver er når det nevnes hvordan kolonimaktene trekker koloniene inn i krigen. «*For folk i koloniene var det to måter å delta i krigen på. Noen valgte selv å bli soldater. Andre ble tvunget til å slåss på kolonimaktens side*» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 81). Her ser vi hvordan folkene i koloniene fikk to valg for deltakelse i krigen. Det var enten å selv velge å bli soldat eller gjennom tvang. Dette lar oss forstå hvor lite makt innbyggerne i koloniene hadde, og hvordan de ble tvunget til å kjempe for de som tok kontroll over deres territorium. Det viser også her manglende bruk av perspektiver, for utenom dette er det lite som forteller oss om kolonienes perspektiv på hendelsene.

Under hovedtemaet «*Norge i krig*», kan vi lese at selv om Norge forholdt seg nøytral til krigen ble de angrepet. Her fortelles det hvorfor tyskerne mente at de fikk en fordel i krigen ved å kontrollere Norge. Det gis her innblikk i hvordan norske havner og flyplasser var viktige for tyskerne i tillegg til jernmalmen. Utfra dette kan vi skape forståelse for hvordan tyskerne har tenkt og ansett Norge som en viktig ressurs. Kongens nei viser oss hvordan ledelsen i Norge sto opp imot invasjonen, og inspirerte det norske folk. Ved å ha kunnskap om Norges historie forstår vi hvordan de kan ha tenkt i denne situasjonen og ønsket å opprettholde selvstendigheten.

Det vises i denne boken frem perspektiver både til de som kjempet mot tyskerne i motstandsbevegelser, men også de som valgte å arbeide for tyskerne. Det er her størst fokus på å vise frem hvordan de arbeidet imot nazistene, og ikke fullt så stort fokus på de som valgte å kapitulere og innordne seg det tyske regimet. Slik ser vi hvordan forfatterne har prioritert i større grad å fortelle om motstandsarbeidet og motstandsorganisasjonene, og dermed får perspektivet til de som samarbeidet med tyskerne mindre plass.

4.2.3 Analyse av følelser

Det tredje elementet i Endacott og Brooks (2013) modell handler om å skape en følelsesmessig tilknytning til de historiske menneskene det er snakk om.

Affeksjon eller følelser og følelsesmessig tilknytning blir her definert som en forståelse for hvordan historiske figurers livserfaring, situasjon eller handlinger kan ha blitt påvirket av deres følelsesmessige respons basert på tilknytning til egne lignende erfaringer (Endacott & Brooks, 2013).

Relevans 9 består i hovedsak av korte avsnitt med faktabasert tekst. Dette gjør at de følelsesmessige komponentene er knyttet mest til bildene. I denne boken ser vi at forfatterne har brukt mange bilder igjennom kapitlene som er undersøkt.

Slik bruk av bilder ser vi for eksempel på side 79 når det forklares om krigens utbrudd og skuddene i Sarajevo. Vi ser bilde før skuddene og av skuddene. I tillegg er det tekst som forklarer om skuddene i Sarajevo, og en grønn tekstboks som forteller oss om personen som skjøt. Ved hjelp av dette kan vi forstå hvordan den serbiske nasjonalisten kan ha blitt påvirket av følelsene sine og latt disse påvirke og ført til at han valgte å gjennomføre angrepet. Handlingene hans blir menneskeligjort, og vi får se hvordan hans tanker og hans lands situasjon gjorde at han valgte som han gjorde.

Boken inkluderer også historiene om da passasjerskipet Lusitania ble senket under sin vanlige rute mellom Liverpool og New York (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 83). Vi får også illustrasjon av hendelsen. Det forklares hvordan amerikanerne ble sinte og ville at de skulle hevne seg på Tyskland. Vi ser her hvordan befolkningen i USA ble påvirket av denne hendelsen, men de kom ikke med i krigen før to år senere. Dette lar oss se hvordan boken viser hvilke følelser Amerikanerne kjente på og at dette fort kunne ført til reaksjoner.

Selv om revolusjonen i Russland får liten plass i denne boken, kan vi lese om hvordan landet var preget av fattigdom og hvordan de fleste hadde få rettigheter. Relevans 9 lar oss forstå hvordan den russiske revolusjonen kan ha kommet på grunn av folkets følelsesmessige respons på landets situasjon og tsarens styre. Det fortelles hvordan krigen hadde ført til store ødeleggelser og dødsfall, og hvordan de overlevende hadde opplevd grusomheter som var umulige å glemme (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 89). Dette kan la oss se sammenhenger mellom folks erfaring med denne krigen, og hvorfor Hitler ikke ble stoppet tidligere. I tillegg til teksten som forteller om ødeleggelsene og skadene krigen hadde ført til ser vi et bilde fra Nord-Frankrike som viser oss hvordan krigen hadde lagt byer i ruiner.

Vi kan vi lese om hvordan nye ekstreme ideologier vokste frem og fikk fotfeste, og vi kan lese om hvordan den økonomiske krisen førte til at folk slet med å betale selv for det mest nødvendige. Dette viser oss hvordan denne dårlige perioden svekket folkets tro på demokratiet, og de ville ha en sterk leder slik som konger og keisere tidligere hadde vært. Dette viser oss hvordan folkets tidligere erfaring og gode opplevelse med tidligere styre førte til misnøye med demokratiet, og skyldte på demokratiet for dets manglende evne til å ordne opp. Dette viser oss hvordan følelsene kan ha påvirket tankegangen, og hvordan gode og dårlige opplevelser med de ulike styresettene kan ha ført til at folket ønsket endringer i samfunnet. Og på denne måten åpnet opp for nazismen og kommunismen. Dette ser vi også i måten det forklares hvordan Hitler brukte lovnader om å styrke Tyskland igjen, og spilte på nasjonens følelser og ønske om å igjen bli en stormakt. Dette kan vi lese mer om senere når Tysklands reise fra demokrati til diktatur fremstilles. Her kommer det frem hvordan nazistene bygde et fellesskap rundt hva det ville si å være tysk. (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, ss. 92,93)

Under delen kalt «*Norge i Krig*», kan vi lese om hvordan krigen foregikk i Norge. I denne delen kan vi lese om hvordan kongen og regjeringen rakk å flykte fra Oslo, og hvordan de kunne unngått kamper ved å takke ja til at nazistene overtok makten i Norge og Quisling ble statsminister. Boken har her valgt å ikke trekke inn så mye følelser, det forklares her kun hvordan regjeringen avviste dette. Forfatterne har her valgt å ikke legge så stor vekt på hvordan kongens nei førte til motstandskamper og opprettelse av motstandsorganisasjoner. Vi kan også lese om hvordan motstandsarbeidet foregikk i Norge, og hvordan noen valgte å ta opp kampen mot nazistene selv om de på denne måten risikerte å bli utsatt for tortur eller dødsstraff. (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 112).

Forfatterne velger også å belyse hvorfor noen valgte å samarbeide med nazistene, og hvordan disse menneskene hadde det etter krigen. På denne måten kan vi se hvordan hatet førte til at disse ble straffet for noe så enkelt som å forelske seg i en tysk soldat. I teksten ser vi dette på følgende måte: «*Norske jenter som ble kjærtester med en tysker, var ikke populær blant andre nordmenn. Da krigen var over, ble disse jentene hardt straffet, selv om de ikke hadde brutt noen lover.*» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 118). På denne måten ser vi hvordan folkets erfaring med krigen, gjorde at de ble påvirket av følelsene sine og straffet de som for eksempel hadde funnet kjærligheten med en tysker. Vi får kjennskap til hvordan følelsene og erfaringene påvirket folks handlinger. Denne fremstillingen lar oss også se hvordan vi er nødt

til å sette oss inn i deres situasjon for å forstå historien bedre, og ikke forstå situasjonen fra nåtidens ståsted.

Relevans 9 har over flere sider fokus på nazismen og hvordan denne ekstreme ideologien påvirket samfunnet. Vi kan lese om hvordan nazistene hatet de som var annerledes, tok vekk andre sin frihet, og brukte vold for å unngå motstand i befolkningen. På disse sidene får vi innblikk i grusomhetene som nazistene gjennomførte, og hvordan de brukte ofrene sine i medisinske forsøk, eller sendte de til fangeleirene hvor de måtte arbeide hardt, og de ble mishandlet. Gjennom å lese om dette kan vi utvikle medfølelse for situasjonen de var i og hvordan de ble behandlet, og med forståelse for dette kan vi sørge for at dette ikke skal gjenta seg. Og på denne måten utvikle historiebevisstheten vår hvor vi ser sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtiden. (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, ss. 120-124)

4.2.4 Oppsummering av Relevans 9

Konteksten blir i denne boken fremstilt gjennom korte avsnitt med fakta som forteller oss hvordan samfunnet var, og hvilke hendelser som foregikk. Denne boken har i starten av kapittel 4 en tidslinje med viktige hendelser og årstall under den andre verdenskrigen. Perspektivene vises i form av de ulike ideologiene og alliansene, hvor vi får se hvem som kjemper mot hverandre og hvordan de havnet på hver sin side. Vi kan i disse kapitlene se hvordan forfatterne har valgt å ha mer fokus på noen sider av en sak enn andre. Dette ser vi gjennom forklaringen på hvordan koloniene kom med i krigen. Her fortelles det lite om hvordan påvirkning dette fikk på koloniene og deres side av det. Vi ser dette også når det fortelles om Norge. Her får motstandsbevegelsen stor plass, mens de som valgte å bli nazister får veldig liten plass, hvor det er mest fokus på hvordan de ble behandlet etter krigen og lite om deres valg under krigen. Affeksjon og følelser kommer mest til uttrykk gjennom bildene i samspill med teksten. Utenom bildene fortelles det gjennom disse faktabaserte uttrykkene hvordan folkets situasjon var, og hva de følte.

4.3 Samfunnsfag 9

I denne boken er stoffet som omhandler krigene samlet under et stort kapittel kalt «Europa før» dette er det fjerde av totalt sju kapittel. I det fjerde kapittelet kan vi lese om historien fra

første verdenskrig og frem til den kalde krigen. Kapittelet er delt opp ved hjelp av de oppdiktede historiene og tydelige overskrifter, slik at temaene får klare skiller.

Det som er litt spesielt med denne boken, er hvordan den tar i bruk oppdiktede historier opp igjennom kapitlene og på denne måten tar leseren med inn i livet på denne tiden.

4.3.1 Analyse av kontekst

I samfunnsfag 9 kommer den historiske konteksten til uttrykk gjennom korte avsnitt med fakta slik som i relevans 9. Historisk kontekst handler om kunnskap om hendelser som førte til historiske situasjoner. I tillegg til kunnskap om andre relevante hendelser som skjer samtidig. Dette er viktig for kunnskapen om den historiske konteksten, og for å gi oss en dypere forståelse av hvordan samfunnet var både sosialt, politisk og kulturelt. (Endacott & Brooks, 2013)

Teknologien hadde stor innvirkning på samfunnet på 1900 tallet. Dette viser samfunnsfag 9 boken gjennom et bilde fra et supermarked, og tilhørende tekst som forklarer hvordan samfunnet endret seg ved hjelp av teknologien. Dette gir oss innblikk i hvordan folks vaner og den sosiale konteksten endret seg. Her trekkes det også frem hvordan den historiske konteksten endret seg i Norge. Og det trekkes koblinger mellom fortiden og nåtiden noe som vi kan koble mot historiebevissthet og hvordan man ser sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtiden.

Gjennom ulike kart vises det hvordan landegrensene har endret seg opp igjennom. Vi ser under temaet «*Europa-kartet endrer seg*» kart over Europa fra 1905, og 1989. Dette lar oss se endringene i landområdene i Europa. Vi ser også en liste over viktige hendelser og årstall fra 1751 og frem til 2022. Dette lar oss sette hendelsene i forhold til hverandre, slik at vi senere får forståelse for hvordan de kan ha påvirket hverandre. (Bredahl, et al., 2021, ss. 136-138)

Denne boken har et fokus på ideologier før vi kommer til første verdenskrig. Slik som imperialisme, marxisme og nasjonalisme. Dette forteller oss hvordan disse nye ideologiene vokste frem og hvilken påvirkning de hadde på samfunnet. Boken lar oss se hvordan konteksten endret seg, både den sosiale, politiske og kulturelle. Dette gjøres igjennom fakta basert tekst, hvor vi får fortalt hvilke endringer samfunnet gjennomgikk.

Under delen om første verdenskrig kan vi lese om hvilke allianser krigen besto av, og hvordan krigen ble påvirket av samfunnets teknologiske utvikling. Vi kan under denne delen også se den utløsende årsaken til krigen. Illustrasjonen over skuddene i Sarajevo med den tilhørende bildeteksten lar oss se hvordan denne hendelsen ble en utløsende årsak til krigen. Denne koblingen mellom bilde og bildeteksten forteller oss hva som skjedde og hvem som var involvert, men det blir gitt lite informasjon om de bakenforliggende årsakene. Ved å utelukke de bakenforliggende årsakene får vi liten kjennskap til hvilke hendelser som bygget opp og førte til denne hendelsen. Forfatterne kunne her ha trukket inn ulike hendelser som hendte før og som påvirket denne hendelsen, slik at vi hadde fått bedre kjennskap til samfunnets endringer og påvirkning.

I tillegg får vi informasjon om konsekvensene av denne fire år lange verdenskrigen. I boken står det: «Særlig ille – skulle det snart vise seg – var det at flere ytterliggående ideologier som fascisme, nazisme og kommunisme spredte seg mer og mer i Europa.» (Bredahl, et al., 2021, s. 149) Dette viser oss hvordan krigen førte til utvikling og spredningen av flere ekstreme ideologier. På denne måten får vi kunnskap om hvordan første verdenskrig førte til utvikling av ideologier som senere skulle prege en ny verdenskrig.

Boken starter temaet om den russiske revolusjonen med en oppdiktet historie, som lar oss se hvordan den sosiale konteksten var, og at det foregikk demonstrasjoner for å endre den politiske situasjonen i landet. Etter denne historien går boken mer i detalj på situasjonen. Det blir tatt i bruk metaforer for å forklare situasjonen i landet, dette gjøres på følgende måte:

«Se for deg en kjele med vann som nærmer seg kokepunktet. På toppen av kjelen er det et lokk. Dette lokket holder seg på plass – så lenge vannet unngår å koke. Men hva skjer idet temperaturen har nådd 100 grader? Da vil lokket begynne å bevege seg, sånn at alt det varme vannet fosser utover kokeplata.» (Bredahl, et al., 2021, s. 152)

Igjennom bokens bruk av metafor på denne måten kan vi forstå hvordan situasjonen i Russland var, og får på denne måten et unikt innblikk i konteksten som var.

Det kommer også under denne delen av kapittelet frem hvilke andre hendelser som foregikk, og hvordan revolusjonen som krevde tsarens avgang førte til politisk uro, og landet ble et diktatur og endret navn til Sovjetunionen. Det trekkes under dette temaet inn flere av ideologiene, for å vise hvilken påvirkning disse hadde på samfunnet og var med på å endre den politiske konteksten. Gjennom å vise hvilke hendelser som skjedde og hvilken påvirkning

dette fikk på samfunnet viser boken frem den historiske konteksten og lar oss få en forståelse av hvordan samfunnet var.

Når vi leser igjennom bokens fremstilling av temaet andre verdenskrig, ser vi igjen kobling til metaforen om den kokende vannkjelen, men i denne omgang brukes det for å forklare situasjonen i Europa. Vi får også kunnskap om flere ulike hendelser som skjedde på denne tiden. Slik som at Mussolini kom til makten i Italia, og gjorde landet til et fascistisk diktatur. I tillegg til informasjon om Hitlers vei til makten. Dette gir oss innblikk i hvordan flere sentrale land gikk i Europa gikk fra demokratier til voldelige diktaturer. Etter dette følger vi krigens utvikling, hvor vi får kunnskap om flere viktige hendelser noe som lar oss se krigens utvikling og hvordan land ble trukket inn i krigen. Igjennom dette kan vi se hvordan politikk påvirket krigen igjennom allianser, og hvordan den sosiale og kulturelle konteksten senere skulle endre seg igjennom jødeforfølgelsen. På denne måten får vi en forståelse for den historiske konteksten, og hvordan samfunnet endret seg på grunn av ulike hendelser. Dette lar oss forstå hvordan ting henger sammen og hvordan hendelser påvirker hverandre og leder opp til andre hendelser.

Når vi leser om Norge under andre verdenskrig, så kan vi se hvordan kongens nei påvirket den sosiale og politiske konteksten i Norge. Den politiske konteksten vises gjennom hvordan kongen og regjeringen måtte flykte etter de nektet samarbeid med tyskerne, noe som førte til endring da Quisling gjennomførte et statskupp. Mens vi kan se hvordan kongens nei påvirket den sosiale konteksten gjennom å gi folket motivasjon og vilje til å kjempe imot den tyske invasjonen. Dette temaet lar oss igjennom dette se hvordan den historiske konteksten endret seg, og gir oss en dypere forståelse for konteksten på denne tiden. I tillegg får vi kunnskap om flere viktige hendelser som foregikk på denne tiden slik som motstandskampen, og deportasjon av norske jøder.

Under temaet etterkrigstiden får vi kunnskap om verdens utvikling gjennom teknologiske framskritt, den europeiske kull- og stålunionen og opprettelsen av FN. Deretter får vi innblikk i forholdet mellom Sovjetunionen og USA som endret seg og påvirket resten av verden i form av «Den kalde krigen». Vi får her forståelse for hvorfor det ble kalt kald krig, og hvordan de drev et politisk spill, som lar oss forstå hvordan den politiske konteksten ble påvirket. Det fortelles her om flere viktige hendelser som foregikk samtidig som denne kalde krigen slik som Cuba krisen, kampen om verdensrommet og USAs krigføring i land som Vietnam og

Korea. Vi får her lest om hvordan Truman doktrinen sørget for USAs kamper i andre land, da de hadde lovet å støtte alle land i kampen mot kommunismen. På denne måten får vi kunnskap om viktige hendelser og vi ser hvordan konteksten var med tanke på USAs kamp mot kommunismens spredning.

4.3.2 Analyse av perspektiv

I samfunnsfag 9 så kommer perspektivtaking best til uttrykk gjennom denne bokens oppdiktete historier. Selv om de oppdiktete historiene ikke er sanne eller direkte fra primærkilden, så får vi et innblikk i hvordan det var å leve på denne tiden og kan ved hjelp av dette kanskje forstå hvilke tanker som har gått igjennom hodet på de som levde da. Dette er en av de få gangene boken tar i bruk fortellerens perspektiv istedenfor de generelle faktabaserte avsnittene.

På de første sidene som omhandler livet i Europa på 1900 tallet ser vi et stort bilde fra et supermarked. I tillegg forklares det hvordan folk etter verdenskrigen fikk bedre råd og en bedre tilværelse. Først på 1960 tallet skjøt forbrukersamfunnet virkelig fart, og det fortelles om en tankegang der «Å leve, det var å kjøpe» (Bredahl, et al., 2021, s. 134). Dette viser oss hvordan folk begynte å tenke at de måtte kjøpe ting for å virkelig leve, og lar oss se hvordan folks tankegang endret seg.

«Europakartet endrer seg» viser oss et kart fra 1905 og et annet fra 1989. På kartet fra 1905 ser vi hvordan Europakartet var på denne tiden. Mens vi på kartet fra 1989 ser europakartet slik grensene hadde endret seg da, i tillegg er det fargekoder som viser om landene tilhører Vest-Europa, Jugoslavia og Øst-Europa både styrt av Sovjetunionen, og Sovjetunionen selv. Kunnskap om dette og forståelse for hvordan posisjon personer i de ulike landene er i, kan hjelpe oss og forstå hvordan de kan ha tenkt i ulike situasjoner. I teksten kommer det frem hvordan verden hadde endret grenser uten å ta hensyn til de som bodde der. Dette kan være til hjelp for å forstå hva de har vært igjennom og hvordan dette kan ha påvirket tankegangen deres. (Bredahl, et al., 2021, ss. 136-138)

Boken har som forklart under konteksten fokus på 4 ideologier før den går inn på første verdenskrig. I denne delen hvor ideologiene blir gjennomgått ser vi hvordan tanker som lå bak de ulike ideologiene. På denne måten kan vi få forståelse for hvordan folk er blitt påvirket av

disse ulike ideologiene og på denne måten kan vi forsøke å forstå hvordan de kan ha tenkt. Med kunnskap om deres livserfaring, væremåte, tro og posisjon i samfunnet kan vi ved hjelp av denne kunnskapen om ideologiene senere i kapittelet få en bedre forståelse for hvordan folk i ulike deler av verden og i forskjellige situasjoner kan ha tenkt.

Med å forstå konteksten i samfunnet kan vi forstå mer av tankegangen i samfunnet, slik som under den første verdenskrigen. Her kan vi lese om hvordan folk trodde krigen skulle være over raskt, og tankegangen i samfunnet var «*The boys will be back before the leaves are brown*» (Bredahl, et al., 2021, s. 146). Dette kan hjelpe oss med å se hvordan deres tidligere erfaring med kriger og hvor raskt de pleide å være over preget hvordan de tenkte om denne storkrigen. Ved hjelp av kartet på under temaet «*den store krigen*» og margteksten «alliansene» kan vi se hvordan alliansene fordelte seg. Senere er det et avsnitt kalt «*En krig mellom to allianser*», her kan vi lese om hvordan folk fra koloniene til stormaktene ble hentet som soldater. Her ser vi at kolonienes perspektiv ikke kommer frem og vi får lite informasjon om hvordan dette kan ha påvirket disse personene fra koloniene.

Når vi leser om den russiske revolusjonen, får vi kunnskap om tsarens styre og hvordan revolusjonen foregikk. Det kommer frem hvordan tsaren hadde styrt med hard hånd og folk nå begynte å se seg lei. Igjennom forklaringene på hvordan tsarens styre påvirket samfunnet får vi forståelse for folkets posisjon, og hvordan erfaringen gjorde at de ikke hadde turt å stå opp imot tsaren før, men nå var grensen nådd. Med kunnskap om dette og hvordan livet var, så kan vi forsøke å tenke oss til hvordan tanker som folket i Russland hadde. Selv om det ikke fortelles direkte fra folkets side og deres perspektiv, er fokuset på hvordan folket hadde det og hvordan tsarens styre hadde vært. Dette blir fortalt gjennom avsnitt med fakta om situasjonen i Russland. I margteksten kan vi lese om hva som skjedde med tsaren og hans familie etter at han måtte gå av. Her kan vi lese om hvordan han trodde han fikk asyl hos fetteren, men fetteren fryktet for sin egen makt. Vi får her innblikk i hvordan egoismen og frykten gjorde at fetteren ikke turte å ta imot tsaren og hans familie. Med forståelse for hans posisjon og erfaring kan vi forsøke å forstå hans tankegang. Det viser oss også hvordan tsarens historie og perspektiv blir nedprioritert og får kun en liten del i margin på disse sidene.

I margteksten kan vi lese om hvordan Europa grovt sett ble delt i to. Kapitalistiske land og kommunistiske land. Her settes kapitalismen opp mot kommunismen. Dette viser oss hvordan samfunnet ble preget av to ideologier, og hvordan dette var med på å dele samfunnet i 2.

Samfunnsfag 9 trekker også direkte koblinger mellom denne delingen mellom kapitalisme og kommunisme som en av årsakene til den kalde krigen. Dette lar oss få en forståelse for personene som levde på denne tidens livserfaring, og gjennom kunnskap om deres erfaring og tro kan vi forsøke å forstå hvordan disse personene har tenkt.

I avsnittet «*Tyskland etter første verdenskrig*» kan vi lese om tyskernes opplevelse etter den første verdenskrigen. Gjennom å forstå hvordan deres situasjon var, og hvordan de følte på en såret stolthet, er det meningen at vi skal få et bedre innblikk i hvordan nazistene og Hitler kom til makten. Gjennom å se den tyske befolkningens perspektiv kan vi forsøke å sette oss inn i situasjonen og på denne måten forstå hvordan Hitler klarte å overta makten. Vi ser igjennom disse avsnittene knyttet til andre verdenskrig hvordan det brukes fakta for å vise situasjonen og hvordan Hitler fikk holde på uten motstand i starten. Vi kan lese om hvordan erfaringen til landene med første verdenskrig gjorde at de ikke turte å stå imot Hitler i starten i frykt for å starte en ny verdenskrig. Under dette temaet så ser vi liten bruk av perspektiver fra det jødiske perspektivet. Dette forteller oss at forfatterne har fokus på historien og hendelsene rundt, og ikke fullt så mye fokus på å vise de ulike perspektivene.

Vi ser ulike perspektiver i etterkrigstiden når Sovjetunionen og USA står på hver sin side i det som kalles «Den kalde krigen». Her kan vi lese om hvordan Truman doktrinen skulle hjelpe alle land i kampen mot kommunismen. NATO og Warszawa pakten forklarer hvordan det var to vidt forskjellige ideologier som var grunnlaget for denne kalde krigen. Læreboken viser her frem kontrastene i verden og hvordan de ulike synene førte til store uenigheter. Vi ser hvordan det er to ulike perspektiver på verden, og de har forskjellige tanker om hvordan verden burde være. Gjennom å forstå dette kan vi forsøke å sette oss inn i deres ståsted, og på denne måten forstå hvordan personene på hver sin side har tenkt i denne situasjonen.

Selv om vi igjennom dette kapittelet får innblikk i ulike perspektiver, tar ikke boken i bruk primærkilder og deres historie. Vi får se de ulike perspektivene igjennom ulik informasjon om folks situasjon, og det er gjennom denne informasjonen vi kan forsøke å forstå hvordan disse menneskene kan ha tenkt i situasjonene som kapittelet inneholder.

4.3.3 Analyse av følelser

Som nevnt benytter denne læreboken seg i stor grad av oppdiktede historier for å skille mellom de ulike temaene, samt introdusere de nye. Gjennom disse oppdiktede historiene viser Samfunnsfag 9 boken oss hvordan oppdiktede personer og historiske figurer personer tok valg utfra den perioden de levde i, og deres følelser og tidligere erfaringer. Et eksempel på dette er under temaet «*andre verdenskrig*», her fortelles det om Anne Frank og hennes opplevelse under andre verdenskrig. Ved disse oppdiktede historiene er det alltid bilder som hører til teksten, og viser oss en liten del av historien. Bildene lar oss se for oss situasjonen bedre og gir oss et bilde av hva som skjer. Gjennom å se dette i samspill med teksten kan vi forstå hvordan de blir påvirket av følelsene sine, og vi kan forsøke å koble dette til egne lignende erfaringer.

Når temaet «*andre verdenskrig*» skal begynne ser vi et bilde som viser oss mange soldater med våpen i en skyttergrav (Bredahl, et al., 2021, s. 144). Vi ser soldater med våpen, en leder som styrer, i tillegg til en skadet mann. Vi ser den brutale virkeligheten, haugevis av soldater som kjemper for landet sitt, og det lederne tror på. Vi ser i tillegg hvordan folk er skadet. Dette kan være med på å vise oss krigen på andre måter og gjøre handlingene mer virkelige enn med bare tekst.

Vi ser et bilde som viser oss skuddene i Sarajevo. Her kan vi se frykten i øynene på de i bilen. Vi får ved hjelp av teksten informasjon om drivkraften bak handlingen. Gjennom teksten fortelles vi hvorfor Pricip valgte å gjennomføre denne handlingen. Her skapes det muligheter for å se hvordan hans handlinger kan ha blitt påvirket av følelsene og ikke bare hans tidligere erfaring og situasjonen han var i.

Et annet sted der vi kan se følelser er når det forklares om bolsjevikenes styre, og hvordan deres ekstreme politikk skaper uro. Vi kan med kunnskap om tsarens hersking med folket, koble dette til følelser og forsøke å forstå hvordan befolkningen føler dette gjentar seg under den ekstreme politikken til bolsjevikene. Vi får her en forståelse for deres tidligere erfaring, og med kjennskap til dette kan vi forstå hvordan følelser de kan ha kjent på.

Vi finner også koblinger til følelser igjennom margteksten i boken. Et eksempel på dette er når det forklares om oppturer og nedturer. De glade 20 årene, folk var glade, det var fest og

gjennom dette tiåret var det også store framskritt. Bare se: «damene kastet korsettet, klippet håret kort og danset charleston hele natten lang.» (Bredahl, et al., 2021, s. 157). Så kom nedturen, børskrakket førte til et tiår kalt «den store depresjonen». Her får vi ta del i de store svingningene som var i samfunnet på denne tiden. Fra oppturen i samfunnet etter krigen hvor det var optimisme til børskrakket og den økonomiske krisen i 1930 årene.

Under hovedtemaet «*andre verdenskrig*» når det fortelles om Tyskland etter første verdenskrig ser vi et bilde som fremstiller fattigdommen i Tyskland etter den første verdenskrigen. Vi ser en lang rekke med barn som står i kø for å få det som ser ut til å være enten vann eller mat. Når dette kommer inn på sidene som omhandler nazismens fremvekst, kan vi se hvordan Hitler og hans taler om å gjenreise Tyskland traff folket. Og at de gjennom dette på grunn av landets situasjon fulgte følelsene og støttet han.

Når boken forteller om krigen og hvordan den foregikk i Norge starter den med å vise til viktigheten av kongens nei. Vi kan her lese om hvordan kongens nei ble et viktig symbol for det norske folk og førte til motstandskampen, og opprettelse av ulike motstandsorganisasjoner. Dette lar oss se hvordan det at en person valgte å stå opp imot tyskerne gjorde at andre turte det også. I tillegg så kan kunnskap om den tidligere erfaringen fra union med Sverige og Danmark, la oss forstå hvordan denne tidligere erfaringen kan ha ført til at følelsene påvirket handlingene deres og gjorde at de opprettet motstandsorganisasjoner for å holde Norge fritt.

Vi ser at det gjennom dette kapittelet er flere måter følelser blir fremstilt på. Vi finner det flere steder i tekstene, ved hjelp av bilder og hvordan disse kan kobles opp mot teksten. Vi ser det også i de oppdiktete historiene som er i denne boken.

4.3.4 Oppsummering av Samfunnsfag 9

Samfunnsfag 9 har et stort kapittel som dekker tiden fra første verdenskrig til den kalde krigen. Det som gjør denne boken spesiell er bruken av oppdiktete historier i starten av nye temaer, det er også et stort bilde til hver historie som hører til historien. Det blir brukt endel kart for å illustrere hvordan landegrensene endret seg underveis. Boken har ikke tidslinje, men en liste over viktige hendelser. Det er et stort fokus på ideologier. Ideologiene blir tatt opp før første verdenskrig og går igjen gjennom kapittelet. Det blir tatt i bruk metaforer flere steder i

teksten, slik at vi kan forstå situasjonen som beskrives gjennom de ulike metaforene. Utenom disse oppdiktete historiene så er det for det meste brukt faktatekst for å forklare hendelser og hvordan samfunnet ble påvirket. Følelser finner vi i historiene i starten av de ulike temaene, og gjennom bildene og hvordan de henger sammen med teksten.

4.4 Arena 9

Denne boken har 12 kapitler som er fordelt under 3 deler. I denne boken analyseres kapittel 5 som går på første verdenskrig, kapittel 6 som går inn på mellomkrigstiden og andre verdenskrig, og kapittel 7 som omhandler Norge og hvordan mellomkrigstiden og den andre verdenskrigen foregikk og påvirket Norge.

4.4.1 Analyse av kontekst

Kontekst handler om en dypere forståelse av situasjonen som var i samfunnet, slik som den sosiale, politiske og kulturelle konteksten. Men det handler også om å tilegne seg kunnskap om relevante hendelser som skjedde i perioden man arbeider med, samt kunnskap om ulike hendelser som førte til historiske situasjoner (Endacott & Brooks, 2013). I de utvalgte kapitlene kan vi lese om flere viktige hendelser og vi får informasjon som forteller oss om hvordan det var på denne tiden. Boken bruker en faktabasert fremstilling av hendelser med lite bruk av fortelling. Hendelser blir fremstilt for leseren istedenfor å ta leseren med inn i fortellingen fra en persons perspektiv.

Kapittelet om første verdenskrig starter med en kort forklaring på hva som skjedde, tar for seg lengden på krigen og hvordan den ble dødeligere og lenger på grunn av de teknologiske nyvinningene. Dette lar oss forstå hvordan samfunnet på denne tiden ble påvirket av utviklingen og de teknologiske nyvinningene.

Denne boken har et kort avsnitt om den utløsende årsaken til krigen, skuddene i Sarajevo før de velger å gå mer i dybden og koble inn hva som skapte spenningene i forkant av denne hendelsen. På denne måten forsøker boken å skape sammenheng mellom de grunnleggende årsakene og den utløsende årsaken.

Forfatterne av denne boken har valgt å bruke diktet «Dulce et decorum est» og trekke inn forklaringen på hvorfor dikteren skrev dette. Dette gir oss et innblikk i hvordan standarder og

forventninger samfunnet hadde til unge menn, og hvordan dikteren Wilfred Owen ønsket å ta et oppgjør med disse forventningene i samfunnet på.

Gjennom bilder og de korte bildetekstene gir boken oss forståelse for hvordan teknologien var med på å endre krigen og samfunnet. Arena 9 bruker endel bilder og i samspill med bildetekst og påfølgende avsnitt lar dette oss se historien og skape en dypere forståelse for ulike hendelser. Det er etter flere av bildene og deres korte bildetekst påfølgende avsnitt som går enda mer i dybden og forklarer rundt det bildet ønsker å få frem.

Et eksempel på dette er når vi under temaet «*En ny kvinneverole*» ser et bilde fra en fabrikk hvor det er kvinner som arbeider. Bildeteksten forklarer hvordan kvinner under krigen ble trukket inn i arbeidslivet slik som på bildet. Bildet er fra en ammunisjonsfabrikk i Skottland. Etter dette kommer det et avsnitt kalt «*En ny kvinneverole*». Her blir det gått mer i dybden på hvordan og hvorfor kvinner endte med å arbeide på fabrikkene under krigen.

Arena 9 tar også i bruk endel kart, dette lar oss se hvordan landegrenser ble endret opp igjennom. Ved hjelp av fargekoder ser vi også hvordan alliansene fordelte seg. Disse kartene lar oss se hvordan land ble endret, og en forståelse for dette lar oss forstå hvordan dette senere fikk store konsekvenser. Arena 9 lar oss på denne måten se hvordan den historiske konteksten endret seg, og hvordan denne endringen i landegrenser ledet opp til historiske situasjoner.

Bruk av hovedoverskrifter og underoverskrifter gjør denne boken oversiktlig og lar leseren se hva som er hovedtemaene, og hva som går igjen gjennom disse ved hjelp av underoverskrifter. Dette gjøres for eksempel når boken forklarer kommunismen og fascismens framvekst. Der er da hovedoverskriften «*Kommunisme og Fascisme*» også kommer «den russiske revolusjonen» og «*fascismen i Italia*» inn som underoverskrifter og hører til dette hovedtemaet. Her får vi fortalt hvordan situasjonen i landene endret seg, og disse nye ideologiene fikk fotfeste og vokste frem. Dette lar oss som lesere få være med igjennom endringene i samfunnet og hvordan den historiske konteksten endret seg.

Gjennom kapitlene kommer konteksten frem under flere avsnitt.

Gjennom avsnittene: «*mellomkrigstiden – demokratier under press*» får vi innblikk i hvordan samfunnet endret seg i denne perioden. «*Børskrakket i USA*» lar oss forstå hvordan makten i verden endret seg og USAs fall fikk konsekvenser, noe som igjen førte til at mistillit som diktaturene nødt godt av. Igjennom disse avsnittene kan vi lese om endringer, slik at vi får en dypere forståelse for hvordan samfunnet og konteksten endret seg.

For å få en bedre forståelse for «jødehatet eller antisemittismen» forklarer teksten hvordan dette ikke er noe nytt, men stammer tilbake til antikken. Dette kan være med på å skape en dypere forståelse for hvordan nazistenes tanker om jødene utviklet seg. Dette lar oss se at hatet mot jødene hadde lange kulturelle assosiasjoner og vi er nødt til å se situasjonen fra ståstedet til de som levde før i tiden og utfra deres holdninger og verdier.

Kapittelet som omhandler «*okkupert – Mellomkrigstiden og annen verdenskrig i Norge*» har fokus på Norge igjennom denne perioden, noe som kan være enklere å relatere til for elevene, med tanke på at det skjedde i nære omgivelser. Under «Norge i mellomkrigstiden» kan vi lese om hvordan børskrakket i USA påvirket mye, også i Norge. Arbeidsledigheten økte, men utviklingen fortsatte. Det fortelles om hvordan det var enighet i Norge om at endringene skulle skje gjennom reformer og ikke gjennom revolusjon. Dette viser oss hvordan den sosiale og politiske situasjonen var i Norge, og hvordan dette gjorde at Norges utvikling fortsatte igjennom demokratiske former.

Historisk kontekst handler ikke bare om hvilken kontekst det var, det handler også om kunnskap om ulike hendelser som ledet opp til historiske situasjoner, og andre relevante hendelser. I kapittelet «*okkupert – mellomkrigstid og annen verdenskrig i Norge*» blir det gjennomgått endel forskjellige hendelser som var viktige. Dette er hendelser som angrepet på Norge, og kongen som valgte å si nei til å samarbeide med tyskerne. Dette var en viktig hendelse som sørget for motstandskampene og er en viktig del av historien. En annen viktig hendelse er Vidkun Quisling sitt statskupp. Etableringen av milorg og de norske sabotasjeaksjonene. Boken gir oss igjennom dette kapittelet innblikk i flere viktige hendelser som har en viktig del i historien og utfallet. Elevene får gjennom dette kunnskap om flere ulike hendelser som har ledet opp til historiske situasjoner, i tillegg til kjennskap om andre hendelser som foregikk på denne tiden. Gjennom å gi oss informasjon om ulike hendelser som foregikk, i tillegg til kunnskap om hendelser som ledet opp til ulike historiske situasjoner, så får vi økt vår kunnskap og vi kan få en bedre forståelse av den historiske konteksten.

4.4.2 Analyse av perspektiv

Perspektivtaking blir brukt for å skape forståelse for hvordan noen kan ha tenkt i ulike situasjoner. Dette gjøres gjennom å skape forståelse for andres erfaring, posisjon og deres tro

og prinsipper (Endacott & Brooks, 2013). Det er i denne boken lite bruk av førsteperson perspektiv. I denne boken ser vi de ulike perspektivene gjennom fakta som blir fortalt fra ulike sider av hendelser og ideologier. Vi får fortalt hvordan de ulike ideologiene påvirket samfunnene og hvordan disse hadde ulike verdier og måter å gjennomføre ting på.

I Kapittelet om «*Første verdenskrig – Årsaker og konsekvenser*» får vi igjennom fakta sett ulike perspektiver på de grunnleggende og utløsende årsakene til den første verdenskrigen. Disse perspektivene vises gjennom forklaringer på Serbias ønsker om utvidelse av landområder og hvordan dette skremte Østerrike-Ungarn og førte til at de inngikk en allianse med Tyskland. På denne måten ser vi perspektivet til Serbia som ønsker å utvide og samle folket under et og samme land, mens Østerrike-Ungarn er redde for å miste makt.

Det finnes også steder der det er mangel på perspektiver. Slik som under avsnittet «*Europeisk krig eller verdenskrig*». Her begrunnes det hvordan krigen spredte seg og hvorfor det kalles en verdenskrig. Koloniene nevnes, men vi får ikke se perspektivet fra koloniens side. Dette forteller oss hvordan historien er noe entydig og vektlegger ulike ting forskjellig. Det er derfor vanskelig for oss å kunne forstå hvordan koloniene kan ha tenkt i denne situasjonen.

Det er lite bruk av primærkilders perspektiv. En av gangene vi kan se perspektivet til de som levde på den tiden er når vi under avsnittet «*å dø for fedrelandet*». Her får vi informasjon om Wilfred Owen sitt syn på samfunnets normer og forventninger. Men heller ikke dette blir fortalt fra primærkilden ettersom han døde en uke før krigen tok slutt. Men dette gir oss informasjon om hvordan syn han hadde på samfunnet og kan gi oss et innblikk i hvordan han kanskje tenkte.

Forfatterne av denne boken har under avsnittet om «*den russiske revolusjonen*» koblet inn Norges utvikling. På denne måten ser vi hvordan samfunnets perspektiver på styresett, og hvordan tidligere erfaring med disse styresettene var forskjellig og førte til ulik utvikling. Det blir under dette avsnittet satt tsaren i Russland opp mot folket, her kan vi lese om hvordan livet var for de som bodde i Russland. Dette gir oss viktig informasjon som lar oss se hvordan deres livserfaring, væremåte og posisjon i samfunnet kan ha påvirket deres tanker og ført til denne revolusjonen.

Mot slutten av kapittelet kalt «*første verdenskrig – årsaker og konsekvenser*» finner vi noen oppgaver, nederst av disse oppgavene er en reflekter oppgave. Denne gir oss først et innblikk i hvordan de fleste som bor i Norge nå ser på demokratiet som den beste måten å styre et land på. Deretter stilles det spørsmål om hvordan vi kan forstå de som ikke ønsker demokratisk styresett, men heller et annet styresett. Før det til slutt stilles spørsmålet: «Hvorfor har mange mennesker opp gjennom historien ønsket å leve i samfunn med kun én sterk leder, tror dere?» (Hellerud, Erdal, Johnsen, & Westersjø, 2022, s. 127). Her kan man tolke slik at det indirekte legges opp til å sette seg inn i andres perspektiv og på denne måten kanskje forstå hvordan de har tenkt.

Når vi leser om «*Mellomkrigstiden – demokratier under press*» så kommer teksten inn på børskrakket i USA og hvordan dette påvirket resten av verden. Her kommer det fram hvordan demokratiene mistet tillit og makt, slik at diktaturene kunne overta makten flere steder. Under temaet «*børskrakket i USA*» ser vi et bilde av en mann med plakater på ryggen, dette blir også tatt opp under følelseskategorien hvor det blir gått mer inn på hva bildet viser. Vi ser perspektivet til mannen gjennom å forstå sammenhengen mellom teksten og bildet. Gjennom å koble disse sammen kan vi forsøke å forstå hvilke tanker som går igjennom hodet hans. Forfatterne har på denne måten forsøkt å vise oss perspektivet fra denne personens syn. (Hellerud, Erdal, Johnsen, & Westersjø, 2022, s. 133). Vi får kunnskap om hvordan denne personen ble påvirket av børskrakket, og hvordan hans situasjon endret seg til at han nesten måtte tigge om mat til sin familie. På denne måten får vi kjennskap til hans situasjon, og kan på denne måten forsøke å forstå hva han har tenkt i denne situasjonen.

Videre kommer nazismens framvekst opp. Her får vi innblikk i denne ideologiens tanker om rase og hvordan de mente at noen raser var bedre enn andre. Det forklares hvordan jødehatet var dyptliggende og hvordan vitenskapen også bidro til dette synet på jødene som annenrangs borgere på denne tiden. Vi ser her hvordan vitenskapen og det årelange jødehatet nådde toppen, og dette kan være med på å gi oss forståelse for hvordan personene tenkte på denne tiden.

Vi kan i dette kapittelet også lese om hvordan de tyske utvidelsene fikk foregå uten store konsekvenser den første tiden. Da de andre landene var redde for å starte en ny krig, og trodde at de kunne unngå en krig ved å inngå en avtale med Hitler. Under disse avsnittene som omhandler de tyske utvidelsene får vi sett hvordan perspektivet til de andre landene var, og

hvordan deres erfaring med første verdenskrig gjorde at de lot Hitler holde på som han ville i starten.

Kapittelet «*Okkupert – mellomkrigstiden i Norge*» går spesifikt inn på hvordan krigen foregikk i Norge, og viser oss perspektivet fra den norske siden, og hvordan krigen foregikk i Norge. Igjennom kapittelet får vi se hvordan innbyggerne i Norge ble nødt til å velge side. Det blir forklart noen mulige årsaker til at folk valgte å bli nazister her i Norge. Dette lar oss forstå de mulige scenarioene slik at vi kan forsøke å sette oss inn i deres tankegang.

Det kommer i dette kapittelet også frem hvordan noen valgte å stå opp imot tyskerne og lovene de forsøkte å innføre. Vi får her fortalt hvordan lærere, foreldre og kirken protesterte og gjorde at lovene ble opphevet. Dette gir oss innblikk i situasjonen og forståelse for hva de gikk igjennom, men heller ikke her fortelles det fra primærkilden eller førsteperson perspektiv. Flere ganger blir det i teksten fortalt hva befolkningen opplevde og på hvilke måter de ble preget av det. Dette går igjen igjennom de undersøkte kapitlene, mens det flere steder hadde vært mulig å sett hendelser og tatt i bruk primærkilder slik at man kunne oppnådd enda bedre forståelse for deres situasjon.

4.4.3 Analyse av følelser

Arena 9 har som tidligere nevnt fortalt lite om menneskenes liv og hvordan de hadde det. Det blir brukt mest fakta, hvor det fortelles om viktige hendelser og hvilken påvirkning dette hadde på verden generelt. I denne boken blir derfor bildene i samspill med teksten det som er med på å skape affeksjon eller følelsesmessig tilknytning.

Det er ikke alle bildene som skaper følelser eller gir oss inntrykk av alvoret i settingen. Dette kan vi se gjennom bildet helt i starten av kapittelet om «*første verdenskrig – årsaker og konsekvenser*». På dette bildet ser vi tronarvingen i Østerrike-Ungarn håndhilse på en person mens han sitter i en åpen bil. Dette bildet må settes i samspill med teksten for å forstå hva som skjer. I avsnittet under blir det brukt ord som pistol, skjøt og drepte. Boken understreker på denne måten alvoret i situasjonen, istedenfor å bare bruke «skjøt», kommer det i tillegg bruk av ordet «drepte». Dette understreker hva som skjedde og lar oss forstå at det endte i drap. På denne måten ser vi igjennom bildet situasjonen før den viktige hendelsen, som senere ble den utløsende årsaken til krigen. Forfatterne velger i dette avsnittet å nevne alderen til mannen

som drepte tronarvingen. Igjennom dette korte avsnittet er det lite vi kan relatere til affeksjon eller følelser annet enn alderen til gjerningsmannen, bruken av ordene «pistol, skjøt og drepte». Vi kan derfor si at forfatterne her har valgt å ikke ha så mye fokus på det følelsesmessige aspektet av denne hendelsen, men heller gå videre og se på den bakenforliggende årsaken til hendelsen.

Det er i denne boken tatt i bruk endel bilder, noe som ifølge (Lund, 2019) er en viktig del av hvordan historiebevisstheten utvikles. I diktet «*Dulce et decorum est*» finner vi bruk av billedlig språk og sterke ord som kan være med på å skape bilder i hodet vårt, la oss forstå situasjonen som var og forsøke å sette oss inn i dette og forstå hvilke følelser som de kan ha følt på.

«Krumbøyd som gamle tiggere under sekken, hostende som hekser svor vi oss gjennom gjørma i hast, til vi kunne vende ryggen til flammene og skrekken og ta til å traske fram mot dekning og mot rast. Menn marsjerte i søvne. Mange mistet støvlene i ståket drukne av utmattelse; døde for selve bråket fra trette granater som like bak dem dalte.» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 113)

I dette avsnittet av diktet ser vi hvordan dikteren bruker beskrivende ord, og på denne måten klarer å sette ord på sin opplevelse av situasjonen. Dette lar oss også forstå hvordan utmattelsen var stor blant soldatene og påvirket viljen og motivasjonen.

Arena 9 bygger lite på elevenes eget utgangspunkt og følelser for å øke empatien til de historiske personene. Men det er en refleksjonsoppgave som kommer etter avsnittet «*folkeforbundet*».

«Tenk deg at du har kranglet med en venn. I lange perioder har dere ikke snakket sammen, bare snakket stygt om hverandre til andre. Hvordan kan dere klare å bli venner igjen? Har måten vi løser konflikter på et personlig plan, overføringsverdi til konflikter mellom land, eller er det helt forskjellige problemstillinger?» (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 122)

I denne refleksjonsoppgaven legges det dermed opp til at elevene skal ta i bruk sine egne erfaringer og skape forståelse for hvordan konflikthåndtering kan være vanskelig, ut ifra egen erfaring med konflikter. Dermed kan det her virke som forfatterne forsøker å skape et bånd

der leseren ved hjelp av egen erfaring knytter bånd, og skaper forståelse for hvordan historiske figurer kan ha blitt påvirket av sin følelsesmessige respons.

Kapittel 6 «*Mot en ny storkrig – mellomkrigstid og annen verdenskrig*». Også i dette kapittelet er affeksjon eller følelser lite til stede i teksten og blir mest fremtredende når man setter bildene og teksten i samspill. Dersom vi også her ser på bildet under temaet «*børskraket i USA*» så ser vi hvordan det på plakaten står: «*I know 3 trades, i speak 3 languages, fought for 3 years, have 3 children, and no work for 3 months but i only want one job*». (Heidenreich, Weider, & Waage, 2021, s. 133). Gjennom teksten kan vi se hvordan mannen på bildet kan mye, men det han ønsker og trenger er en jobb slik at han får forsørget familien sin. Så igjennom dette bildet kan vi se hvordan samfunnet og enkeltpersoner ble rammet av den økonomiske krisen i USA. Det fortelles hvordan Hitler og nazistene spilte på folks følelser. Når vi forstår hvordan fredsforhandlingene etter første verdenskrig påvirket tyskernes selvfølelse og stolthet, kan vi forstå hvordan de ble preget av sin følelsesmessige respons når Hitler og nazistene snakket om å gjenoppbygge landet til en stormakt.

Kapittel 7 «*Okkupert – mellomkrigstiden og annen verdenskrig*». Vi ser på dette kapittelets første side et bilde fra Oslo i 1940, det viser tyske soldater marsjerende nedover Karl Johans gate. Vi kan igjennom dette bildet forsøke å sette oss inn i følelsene til folkene på sidelinjen. I tillegg blir det veldig nært når vi snakker om noe som faktisk har skjedd i Norges hovedstad Oslo, som ikke er så langt unna.

Under avsnittet «*Angrepet*» fortelles det om hvordan kongen og regjeringen fikk tilbud om å bli sittende mot å bli en tysk/nazist vennlig regjering. Kongens nei har blitt et viktig symbol på norsk uavhengighet og styrket nasjonsfølelsen. Vi kan igjennom forståelse for Norges historie forstå landets ønske om selvstendighet og dermed relatere til deres følelsesmessige respons, og hvordan dette førte til opprettelsen av motstandsbevegelsene.

I denne boken ser vi liten bruk av fortellinger, forfatterne bruker istedenfor faktabasert tekst. Hvor det er små drypp igjennom tekstene som kan kobles opp mot affeksjon og følelsesmessig tilknytning. Det som går mest igjen er hvordan bildene i samspill med teksten kan brukes for å forstå situasjonen, vekke følelser og la oss forstå hvordan ulike handlinger kan ha blitt påvirket av folks følelser.

4.4.4 Oppsummering av Arena 9

Boken har tre kapitler som omhandler verdenskrigene, hvor et av de har fokus på Norge under krigen. Det er i denne boken flere steder der det først gis litt informasjon i et avsnitt, før det blir gått mer i dybden senere. Det blir brukt mye bilder gjennom kapitlene, bildene og bildeteksten gir et lite drypp av informasjon. Før det kommer avsnitt som går mer i dybden og gir oss en dypere forståelse. Forfatterne er opptatt av årsaker og konsekvenser til krigen. Det blir brukt faktatekst hvor det største fokuset er på hvilken påvirkning det hadde på verden. De har valgt å gi plass til et dikt som lar oss se konteksten i samfunnet, ulike perspektiver og følelser. Dette gjøres gjennom beskrivende og billedlig språk, samt bilder i samspill med tekst igjennom kapitlene.

Kapittel 5: Komparativ analyse og drøfting

I dette kapittelet skal jeg sammenligne bøkene opp mot hverandre og ved hjelp av det teoretiske rammeverket skal jeg se på deres evne til historisk empati gjennom de utvalgte kapitlene.

5.1 Sammensetning av temaer. Hvilke temaer er i fokus?

Ut ifra tabellen i starten av analysen kan vi se at Samfunnsfag 9 velger å gå inn på hvordan livet var i Europa på 1900-tallet, og ideologier før de kommer inn på første verdenskrig. Mens både Arena 9 og Relevans 9 går rett på første verdenskrig. Det er viktig å merke seg at Relevans 9 vektlegger årsakene til krigen i stor grad, mens Arena 9 først nevner skuddene i Sarajevo før de velger å fokusere på årsakene og krigens gang. En annen ting man legger merke til er at alle de tre lærebøkene har valgt å trekke inn den russiske revolusjonen, men de har valgt å vektlegge fokuset ulikt. Relevans 9 velger å bare nevne kort hva som skjer i Russland, mens Arena 9 trekker den russiske revolusjonen inn når de viser til kommunismen og fascisme. Samfunnsfag 9 viser til kommunisme og kapitalisme når de forklarer den russiske revolusjonen, de har et større fokus på hvorfor den brøt ut og hvordan. Alle bøkene har med mellomkrigstiden. Mens Samfunnsfag 9 velger å ha fokus på fascismen og nazismen og kun nevne børskrakket i USA i en kort setning, så velger både Arena 9 og Relevans 9 å gi børskrakket en større plass. Vi kan se at andre verdenskrig er med i alle de tre lærebøkene, og alle har en del hvor det vises til Norge og hva som foregikk her under krigen. Selv om bøkene tar for seg de samme hovedtemaene og har flere av de samme undertemaene, så er det forskjeller i hva de vektlegger og hvordan de velger å vise til ulike hendelser.

5.1.1 Historisk empati

Historisk empati blir i denne oppgaven omtalt som en prosess eller ferdighet bestående av tre elementer. Det er historisk kontekst, perspektivtaking, affeksjon/følelser og følelsesmessig tilknytning.

- Den historiske konteksten handler om å skape en forståelse for hvordan samfunnet var, og hvordan ulike hendelser påvirket hverandre.
- Perspektivtaking går i større grad på en forståelse for hvordan folk opp igjennom historien har tenkt.

- Mens affeksjon eller følelser og følelsesmessig forbindelse handler om å forstå hvordan mennesker i fortiden har blitt påvirket av følelsene sine. Hver for seg er disse elementene gode og pedagogiske. Dersom man samler disse tre og arbeider med de samlet, så kan man oppnå en dypere forståelse av historien. (Endacott & Brooks, 2013)

En ting som er viktig å merke seg er hvordan læreplanen ikke nevner hva de legger i begrepet empati. Som forklart i det teoretiske rammeverket så kan empati ha flere betydninger. Kvande og Naastad (2020) forteller oss hvordan empati i dagligtalen har en annen betydning enn det empati har innenfor sosialpsykologien. På grunn av dette må læreren ha kjennskap til hva historisk empati er, og gjennom denne kunnskapen tolke hvilken betydning empati har når de skal bruke historisk empati i sin undervisning.

Ut ifra Kvande og Naastad (2020) sin forklaring forstår vi hvordan bruken av empati i dagligtalen sin betydning begrenser synet gjennom å se på et utvalg av historien «de vi liker». Istedenfor å sette seg inn i og forstå perspektivet til alle. Dette kan gjøre det vanskeligere å skape forståelse for hvordan mennesker hadde det i fortiden. Dette lar oss se hvordan bruk av empati gjennom den sosialpsykologiske betydningen lar oss se et større bilde, og forstå samfunnet i fortiden bedre. Dette fordi den sosialpsykologiske betydningen av empati er ifølge Kvande og Naastad (2020) nærmere fremstillingen som Endacott og Brooks (2013) ønsker å fremme i sin modell for historisk empati. Gjennom dette synet setter man seg inn i situasjonen til de man «liker» men også til de man «ikke liker». Dette er en viktig del av forståelsen for historisk empati og viser oss hvordan det ikke handler om å sympatisere med for eksempel nazistene. Men å skape en forståelse for hvorfor de valgte å bli nazister. Gjennom bruk av historisk empati kan vi sette oss inn i historiske figurers ståsted og forstå situasjonen slik de opplevde den, og ikke slik vi opplever den.

5.2 Historisk kontekst

Den historiske konteksten omhandler en forståelse for hvordan konteksten var. Dette gjelder den sosiale, politiske og kulturelle konteksten. Men det er også viktig for den historiske konteksten at vi tilegner oss kunnskap om de hendelsene som ledet opp til historiske situasjoner. I tillegg til hvilke andre hendelser som skjer på samme tidspunkt. Dette lar oss se situasjoner opp mot hverandre, og forstå hvordan en ting kan lede til noe annet. Men det lar

oss også få en forståelse for hvordan samfunnet var, og hvordan dette kan ha påvirket det som skjedde. (Endacott & Brooks, 2013)

Ved historisk empati er historisk kontekst en viktig faktor, ved å få kunnskap om den historiske konteksten får vi kjennskap til hvordan samfunnet var, og hvilke hendelser som førte til ulike historiske hendelser. I bøkene fremstilles den historiske konteksten på en nokså lik måte. Alle bøkene bruker i hovedsak avsnitt med fakta tekst som kommer med korte forklaringer som forteller oss hvordan samfunnet var. Samfunnsfag 9 skiller seg fra de andre med sine oppdiktete historier. Disse historiene tar oss med inn i fortellingen og lar oss ta del i historien. Som vi fikk vite i det teoretiske rammeverket så viser Bratberg (2021) oss hvilke grunnbetydninger begrepet historie har. Vi ser der hvordan en tredje betydning av historie som begrep blir omtalt som noe lignende en fortelling. Dette bryter med historiefagets oppgave, ettersom historiefaget er ment å fange essensen i fortiden og gjøre den forståelig i nåtiden. Ut ifra dette kan vi argumentere for at samfunnsfag 9 sin bruk av oppdiktete historier bryter med historiens hovedoppgave, det finnes i tillegg mye informasjon fra denne perioden noe som hadde gjort det mulig og brukt primærkilder istedenfor å dikte opp historie. Samtidig så kan vi argumentere for at disse historiene gir oss en realistisk fremstilling av samfunnet og lar oss ta del i hverdagen det fortelles om, og på denne måten vekker interesse og engasjement.

Tidslinje og liste med viktige årstall

Vi ser at Samfunnsfag 9 har en liste over viktige årstall, mens Relevans 9 har i kapitlet om andre verdenskrig en tidslinje som viser de viktige hendelsene. Vi ser ikke bruk av en slik fremstilling i Arena 9. Ved å ta i bruk lister over de viktige årstallene eller tidslinje lar Samfunnsfag 9 og Relevans 9 elevene se hendelsene i en slags kontekst. De lar leseren se når ulike hendelser skjedde og ved hjelp av dette får de mulighet til å se påvirkningen ulike hendelser hadde på utviklingen og andre hendelser som kom senere. Dette kan gi oss kunnskap om hendelser som ledet opp til historiske situasjoner, og andre hendelser som skjedde samtidig. Noe som er viktig for å utvikle dimensjonen kalt historisk kontekst.

Kart

Alle tre bøkene tar i bruk kart for å vise hvordan landegrensene endret seg, og kampene i krigen foregikk. Dette lar oss som lesere se endringene i landegrenser og hvordan disse var i stadig endring uten at det ble tenkt over hvilken påvirkning dette fikk for folkene som bodde der. Vi kan for eksempel i Arena 9 se hvordan forfatterne velger å sette to kart ved siden av

hverandre for å vise leseren hvordan europakartet endret seg fra før første verdenskrig til etter. Vi kan i Samfunnsfag 9 se en lignende fremstilling, bare at forfatterne her har valgt å vise europakartet fra 1905 og se det opp mot europakartet i 1989. Gjennom dette ser vi de største endringene gjennom 1900 tallet, men vi får ikke se hvordan det utviklet seg i tiden imellom. Relevans 9 kan vi se at har valgt en annen løsning, de har et kart i starten av kapittelet som viser oss hvilke land som er i hvilke allianser. Før de senere i kapittelet vises et kart etter første verdenskrig. Dette kartet viser oss hvilke endringer som kom etter den første verdenskrigen. Vi ser hvordan Arena 9 og Samfunnsfag 9 har valgt å samle kartene ved siden av hverandre slik at vi kan se de opp mot hverandre. Mens Relevans 9 har valgt en annen tilnærming og bruker teksten til å forklare hvilke endringer som kom. Det ser her ut til at Relevans 9 legger opp til mindre elevutforskning, og heller i retning av en gammel forståelse av historielæring, der lærer og læreboken gir den eksakte tolkningen av historien slik som Roos (2022) forklarer det hun kaller «nedsivingsteori». De to andre lærebøkene gir elevene mulighet til å utforske kartene og se de opp mot hverandre, og åpner på denne måten opp for selvstendig arbeid og utforskning.

Ideologier

Arena 9 fokuserer i hovedsak på tre ideologier i de utvalgte kapitlene, dette er nazismen, kommunismen og fascismen, men det skal nevnes at de i kapittelet før disse har hatt et fokus på nasjonalismen.

Samfunnsfag 9 velger å trekke inn ideologier som liberalisme, marxisme, nasjonalisme og imperialisme, før de går inn på første verdenskrig. Senere i kapittelet trekker de frem nazismen, kommunismen og fascismen.

Relevans 9 går inn på Darwins utviklingslære, sosialdarwinismen, nasjonalismen og imperialismen i starten av kapittel 3 før de mot slutten av kapittelet nevner kommunismen, nazismen og fascismen. Dette tas opp igjen i kapittel 4. I tillegg har de fem sider som omhandler nazismen under hoved overskriften «En katastrofe skapt av mennesker.».

Her kan vi se hvordan bøkene velger ulik fremstilling med tanke på hvilke ideologier de vektlegger. Dette gir oss ulik informasjon om påvirkningen ideologiene hadde på samfunnet, og viser hvordan forfatterne har valgt ulike vinklinger i sine forklaringer på årsaker til konfliktene. Det viser oss også hvordan bøkene vektlegger ulikt innenfor denne tidsperioden, og gjennom deres forklaringer på de ulike ideologiene gir oss innblikk i hvordan konteksten var. Vi får på denne måten ulik informasjon om samfunnet i de ulike bøkene ettersom hvilke ideologier de har valgt å ha fokus på. Gjennom bøkens beskrivelse av ideologiene, så får vi

viktig kjennskap til situasjonen som var i samfunnet og ved hjelp av dette forståelse for hvordan ideologiene påvirket og førte til ulike situasjoner.

Teknologi

Fokuset på den teknologiske utviklingen og påvirkningen den hadde på krigen og samfunnet blir håndtert på ulike måter. Arena 9 og samfunnsfag 9 vektlegger viktigheten teknologien hadde på samfunnet på denne tiden, og viser oss hvordan denne var med på å endre samfunnet. Mens i Relevans 9 ser vi lite informasjon om teknologi og den teknologiske utviklingens påvirkning. Relevans 9 velger istedenfor å legge fokuset på konkurransen som foregikk landene imellom på starten av 1900-tallet. Her trekker de inn industrialiseringen og hvordan det ble konkurranse om å sikre seg kolonier. Før de et stykke ut i kapittelet har to sider kalt «magasin». Hvor Relevans 9 kort forklarer krigens påvirkning på samfunnet og hvordan teknologien førte til «en ny type krig». Arena 9 har et kort avsnitt som viser til den industrielle revolusjonen og teknologiens påvirkning på krigen. I Samfunnsfag 9 vektlegges endringene i samfunnet og hvordan utviklingen førte til en annerledes krig, en dødeligere og mer langtekkelig krig enn tidligere. De viser til uttrykket «*The boys will be back before the leaves are brown*», (Bredahl, et al., 2021, s. 146) for å vise oss hvordan den sosiale konteksten var i samfunnet. Arena 9 viser til uttrykket «*hjem til jul*» (Hellerud, Erdal, Johnsen, & Westersjø, 2022, s. 114) som forteller oss at de trodde krigen skulle være kortvarig. De viser også til skuddene i Sarajevo og spenningene i Balkan når det skal forklares hvorfor det ble krig. På denne måten viser de til sammenhengen mellom de grunnleggende og utløsende årsakene. Forfatterne kobler også inn tidligere kapitler for å se sammenheng mellom ideologier og krigen. Mens Samfunnsfag 9 viser kort til nasjonalisme og imperialism som årsaker til krigen og stiller spørsmål om dette kan ha vært grunnen til krig. Men utenom dette er det veldig lite annet som sier noe om årsakene bak første verdenskrig.

Vi kan se at Relevans 9 har et stort fokus på årsakene til krigen, og hva som faktisk var de grunnleggende årsakene til krigen. De vektlegger i større grad årsakene til krigen og har et fokus på årsaker og konsekvenser.

Den russiske revolusjonen

Relevans 9 gir lite plass til «den russiske revolusjonen». Forfatterne går kort inn på hva som skjedde i Russland, og forklarer oss hvordan situasjonen i landet endret seg. Vi ser at dette temaet i større grad vektlegges i de to andre bøkene. Arena 9 velger for eksempel å bruke

«kommunisme og fascisme» som hoved overskrift, før de går inn på og forklarer den russiske revolusjonen. Det trekkes her koblinger til Norge og hvordan landene utviklet seg forskjellig på grunn av landenes politiske styre. Det forklares hvordan landet endret seg og det politiske styre ble endret. Dette gir oss innblikk i konteksten og forteller oss om den sosiale og politiske situasjonen. Samfunnsfag 9 er den av lærebøkene som gir mest plass til den russiske revolusjonen. Forfatterne av denne boken tar i bruk metaforer for å forklare konteksten i landet, og lar oss som lesere få en bedre forståelse av situasjonen. Historisk empati og kategorien som går på kontekst, handler som sagt om en dypere forståelse for situasjonen, noe som samfunnsfag 9 sin bruk av metaforer kan hjelpe oss med. Dette gjennom en enklere forklaring og noe vi kan forholde oss til. Istedenfor å bare få servert fakta, så kan dette skapes et bilde hos oss som lar oss forstå situasjonen bedre.

Norge i mellomkrigstiden og andre verdenskrig

Arena 9 har et eget kapittel som omhandler Norge i mellomkrigstiden og andre verdenskrig. I dette kapittelet får vi innblikk i flere viktige hendelser og forståelse for hvordan situasjonen i samfunnet var på denne tiden. Alle bøkene går inn på og forklarer hvordan andre verdenskrig foregikk i Norge. De tar i denne delen opp hvordan den politiske konteksten i Norge endret seg på grunn av den tyske okkupasjonen, og viser til Quislings statskupp etter «Kongens nei». Dette lar oss se hvordan situasjonen i Norge endret seg og hvordan påvirkning dette fikk på samfunnet og hverdagen til folk.

Hagen (2023) viser i sin forskning til hvordan man er nødt til å lære av historien og ikke bare om historien dersom den skal være holdningsskapende. Dette kommer også til uttrykk i læreplanen. Her forklares det hvordan samfunnsfaget skal være holdningsskapende og forebygge ekstreme holdninger. Hagen gjør i sin forskning undersøkelser knyttet til elevenes forståelse av «Holocaust», og gjennom dette forklarer han hvordan det er viktig at elevene lærer av historien og ikke bare om den. Dette for at historien skal kunne være holdningsskapende. Det er nettopp dette også Lenz og Nilssen (2011) forklarer i sin bok når de forteller oss hvorfor vi skal lære om historien. Hagens forskning kan støttes opp av Lund (2019) sin forklaring på historiebevissthetsbegrepet. Lund sitt nye begrep på historiebevisstheten ser nemlig på sammenhengen mellom fortid, nåtid og fremtiden. Det blir gjennom dette viktig å forstå fortiden, for at hendelser slik som for eksempel andre verdenskrig ikke skal gjenta seg i fremtiden.

Lærebøkene som er undersøkt gir oss en forståelse av hvordan verden var i perioden og hvilke hendelser som inntraff. Selv om det er store forskjeller i hva de ulike bøkene vektlegger innenfor kapitlene om første og andre verdenskrig, så er de innoen mange av de samme temaene. De har også en nokså lik måte å vise frem konteksten på. Dette gjøres gjennom avsnitt med fakta tekst som gir oss små drypp som forteller oss om situasjonen og samfunnet.

5.3 Perspektivtaking

Perspektivtaking er en viktig del av historisk empati. I denne delen handler det om å sette seg inn i andres perspektiv. Det er viktig at man tilegner seg kunnskap om situasjonen denne personen var i, slik at man bedre kan forstå deres perspektiv. Perspektivtaking handler om å bruke empati og klare å sette seg inn i andres ståsted og på denne måten forstå hvordan de kan ha tenkt som de gjorde, og på denne måten skape en forståelse for deres tankegang og handlinger. I de tre lærebøkene som er analysert så er det liten bruk av primærkilder, og førstepersons perspektiv. Dette kan være med på å gjøre det vanskeligere for oss å sette oss inn i perspektivet til personene på denne tiden. (Endacott & Brooks, 2013)

Som tidligere nevnt bruker de tre bøkene en faktabasert tilnærming. Dette vil si at bøkene baserer seg i stor grad på avsnitt med fakta som forteller leseren hva som skjedde, og hvordan dette påvirket samfunnet og historien. I bøkene blir det vist frem flere sider av sakene og vi får innblikk i hendelsene fra ulike sider. De få gangene vi ser bruk av førstepersonsperspektiv i de utvalgte kapitlene i bøkene er i Samfunnsfag 9. Denne boken har som sagt et stort kapittel som er delt i temaer ved hjelp av historier. Flere av historiene er oppdiktete, men basert på virkelige forhold og hendelser. På grunn av at flere av disse historiene er oppdiktete kan vi argumenteres for at de ikke forteller historien slik den var, men blitt påvirket av ulike tolkninger. Samtidig vet vi at det er mye kunnskap om denne tidsperioden, på denne måten er det muligheter for å kunne reprodusere en slik historie med stor nøyaktighet. Historiefaget fasinerer mange på grunn av de spennende historiene og fremstillingene som finnes. Det er viktig å merke seg at dersom det blir tatt i bruk frimodig storytelling så bryter dette med historiefagets oppgave som er å fange essensen og vise de virkelige historiene fra fortiden. Med tanke på historiefagets oppgave så kan det sies at disse historiene ikke er helt i tråd med dette, samtidig viser boken at historiene er oppdiktete, og baseres på virkelige hendelser og forhold. Disse historiene kan være med på å vekke interesse og gjøre det mer spennende å

lære om temaet, istedenfor at man sitter og leser fakta i avsnitt etter avsnitt så får man ta del i historien.

Første verdenskrig – Allianser

I relevans 9 brukes det ulike perspektiver for å framstille spenninger mellom folkegrupper og store land. Dette ser vi også i Arena 9 når utløsende faktorer til første verdenskrig beskrives.

Vi får da et innblikk i perspektivet til Serbia som ønsket utvidelse av sine landområder, og Østerrike-Ungarn som ble skremt av dette og redde for å miste sine områder.

Vi ser også ulike sider av samfunnet gjennom bøkens forklaring på ideologiene, og på denne måten får vi se ideologienes påvirkning og hvordan dette formet deres tanker. Alliansene er en måte vi ser bøkens ulike fremstilling av perspektiver. Samfunnsfag 9 velger å fortelle om alliansen i margteksten, og å ha fokus på hva som var nytt med denne krigen og hva folk tenkte når krigen startet. Dette lar oss se hvordan forfatterne bak Samfunnsfag 9 ønsker å fokusere på hvordan folks tidligere erfaring med krig, gjorde at de ikke forsto i hvilken grad teknologien kom til å påvirke utfallet og krigens påvirkning på samfunnet.

Norge i mellomkrigstiden og andre verdenskrig

Arena og Relevans viser i sin fremstilling av Norge under krigen frem perspektivet til motstandsbevegelsen, men også perspektivet til de som valgte å bli nazister. De gir større plass til fremstillingen av motstandsbevegelsen enn de som valgte å følge de tyske ordrene. Samfunnsfag 9 har et lite avsnitt som omtaler motstandskampen. De nevner kort hvordan det var norske politimenn som arresterte jødene i Norge, og norske taxisjåfører som fraktet de til båtene. De forteller oss at vi ikke skal dømme de som ble tvunget til å følge tyske ordre, men at vi samtidig må tørre å stille de tøffe spørsmålene for å kunne lære av dette.

Dette viser oss hvordan bøkene vektlegger fokuset på de som kjempet mot nazistene og i mindre grad viser perspektivet til de som valgte å bli nazister.

Historisk empati blir her en viktig del for å forstå hvorfor noen valgte å følge nazistene. Vi kan ikke forstå dette slik samfunnet er i dag med den kunnskapen vi har om det som skjedde. Men vi må her få kjennskap til deres situasjon slik at vi kan skape forståelse for deres valg og kunne se hvordan de kanskje har tenkt. Ved hjelp av historisk empati kan vi skape forståelse for hvordan folk tenkte og handlet som de gjorde.

Det er viktig å se de to betydningene til empatibegrepet og hvordan de er ulike i deres bruk.

Det blir i det teoretiske rammeverket forklart hvordan empati begrepet kan ha to betydninger,

en som er i dagligtalen og går ut på empati som positivt ladet og rettet mot de vi liker. Mens i det sosialpsykologiske handler om innlevelse og sette seg inn i situasjonen til både de vi liker og de vi ikke liker. Ved å ta i bruk den sosialpsykologiske betydningen åpner vi muligheter for å forstå historien bedre, og se perspektivene til flere av sidene under for eksempel andre verdenskrig. Det er også viktig å skille mellom sympati og empati. Hagen (2019) forklarer i sin forskning hvordan elevene tok i bruk sin egen samtid for å forstå nazistene, og at dette førte til en økt distansering til de historiske figurene. Ved hjelp av Hagen (2023) sin forskning og forståelse av forskjellen mellom sympati og empati, ser vi hvordan den sosialpsykologiske betydningen av empati lar elevene sette seg inn i historiske figurers perspektiv. Og hvordan de kan se historien fra deres ståsted istedenfor fra eget ståsted og samtid. Vanskeligheten av dette viser Davidson (2017) i sin forskning hvor han kommer frem til at det er umulig å sette seg inn i de historiske personenes sko, men at det er viktig å forsøke for å kunne forstå historien bedre. Selv om lærebøkene ikke tar i bruk primærkilder og førstepersonsperspektiv, så får vi et lite innblikk i hvordan historiske figurer kan ha tenkt i ulike situasjoner. Samfunnsfag 9 er betydelig bedre på dette enn de to andre bøkene. Gjennom historiene lar Samfunnsfag 9 oss få et innblikk i noen personers liv, og lar oss se hvordan samfunnet var og hvordan de kan ha tenkt i ulike situasjoner. Mens Arena 9 og Relevans 9 lar i hovedsak ulike perspektiver komme frem gjennom ulike ideologier og allianser. De lar oss se ulike sider av hendelser og ideologier, dette lar oss til en viss grad forsøke å sette oss inn i disse personenes liv. Men det er vanskeligere å sette seg inn i deres ståsted gjennom Arena 9 og Relevans 9 sine fremstillinger enn det er gjennom Samfunnsfag 9.

Tidligere forskning har vist hvordan det kan være vanskelig for elevene å sette seg inn i fortidens perspektiver. Hagen (2023) viser oss hvordan elevene som oftest ser historien ut fra sitt eget ståsted istedenfor de historiske figurenes ståsted. Det er nettopp dette som er vanskelig og som trenger øvelse. Gjennom Samfunnsfag 9 sine historier er det enklere å se perspektivet til de som levde da, enn det er i Arena 9 og Relevans 9. Kvande og Naastad (2020) viser oss også hvordan empati kan ha ulik betydning og dermed gjøre det vanskeligere for oss å forstå folk fra fortidens perspektiver dersom begrepet ikke brukes riktig. Det er derfor viktig å først få frem hva empati er i denne forbindelsen og hvordan vi gjennom sosialpsykologiens betegnelse setter oss inn i ståstedet til alle i historien og ikke bare de vi liker. Det er ikke alle steder lærebøkene viser oss perspektivet til de ulike sidene av hendelser, og det er viktig å være bevisst på dette og tenke over, slik at man kan utvikle sin kritiske tenkning og forstå at historien kan ses fra flere ulike sider. Folkenborg (2022) viser i sin

forskning til hvorfor det er viktig å tolke handlinger i historielæringen ut fra tiden det skjedde i. Han forteller også at det er viktig å se på oss selv og hvordan vi blir preget av vår tids verdier. Dette begrunner han med at verdiene i samfunnet endres over tid, og at vi gjennom dette kan få en ny respekt for hendelser i fortiden og menneskene som levde da. Han poengterer at det er viktig å påpeke at det å forstå, ikke er det samme som å godta.

5.4 Affeksjon/følelsmessig forbindelse

Affeksjon eller følelser er delen av historisk empati som handler om en forståelse av hvordan følelser kan ha påvirket valgene til personene som det fortelles om. Målet er å skape en følelsmessig forbindelse, og knytte det opp mot egne erfaringer. Man skaper en forståelse for hvordan erfaring, situasjonen eller handlingen til disse historiske personene ble påvirket av deres følelser gjennom å koble det til egne erfaringer som kan ligne. (Endacott & Brooks, 2013)

I Arena 9 har forfatterne valgt å ta i bruk et dikt kalt «*Dulce et decorum est*». Dette diktet tar i bruk et billedlig språk og sterke uttrykk som vekker følelser. Vi får gjennom diktet kjennskap til hvordan følelser som forfatteren og de andre gjennomgikk i perioden. Samfunnsfag 9 har derimot i starten av hvert nye tema en historie som lar oss ta del i situasjonen. Dette forteller oss mye om hva personene føler og hvordan de blir påvirket av følelsene. Disse fortellingene er oppdiktete og basert på virkelige hendelser. Historiefaget er for mange veldig spennende og historiens spennende historier er noe av det som fascinerer folk og gjør de interesserte. Davison (2017) forteller i sin forskning hvordan det å føle at man bryr seg gjør at elevene lærer mer og føler de kjenner de historiske personene. Samfunnsfag 9 sine historier blir enklere å koble inn følelser enn det er i de to andre bøkene som bruker noe vi kan kalle et «standarisert»-oppsett. Der bøkene består av tekster som kommer med fakta og viser lite til de følelsmessige aspektene. Relevans 9 lar oss gjennom korte forklaringer i teksten få kjennskap til hva befolkningen i samfunnet følte på de ulike tidspunktene. Gjennom å se på teksten og bildene i sammenheng får vi et visst innblikk i følelsene til de som levde på denne tiden. Selv om tidligere forskning har vist at et følelsmessig aspekt til historien kan føre til et økt ønske om å lære om historien, og en følelse av å kjenne og forstå historien. Så virker det til at alle de tre lærebøkene velger å ta i bruk en faktabasert tilnærming som lar elevene få kunnskap om hva som skjedde, hvordan og hvorfor. På denne måten får følelser en mindre plass. Gjennom Davison (2017) sin forskning ser vi hvordan han kom fram til at elevene

lærte mer, og følte de kjente livet til de de leste om gjennom å føle at de bryr seg. Dette viser oss at bøkens manglende følelsesdimensjon kan hindre deres mulighet til å ønske å lære mer og føle de kjenner livet til de i fortiden.

En annen ting som er relevant, er hvordan Relevans 9 har valgt å fokusere på nazismen i stor grad. Forfatterne av denne boken gir oss innblikk i hvordan det under denne tiden var for ulike folkegrupper på ulike steder. På samme måte har Samfunnsfag 9 to sider kalt «tema sider», her er overskriften «Hat-retorikken lever fortsatt i Europa». Dette kan vi se opp mot læreplanen som sier at samfunnsfaget skal bidra til å forebygge ekstreme holdninger og terror. Denne måten å vise frem temaet gir oss en forståelse av historien, og ved å se på Hagen (2023) sin forskning i tillegg til Lenz og Nilssen (2011) som viser viktigheten av å lære av historien og ikke bare om den. Disse to lærebøkene kan derfor sies å være holdningsskapende og ha fokus på læring av historien og ikke bare om den. Det kan virke som Relevans 9 og Samfunnsfag 9 vektlegger nazismen i større grad enn Arena 9, og på denne måten har et økt fokus på at man skal lære av denne delen av historien og ikke bare om den.

I alle de tre lærebøkene så er det stor bruk av faktabasert tekst noe som gir lite koblinger til følelser. Affeksjon eller følelser kommer derfor best til uttrykk i de utvalgte kapitlene gjennom bilder i samhandling med tekst. Dette ser vi for eksempel i bøkens fremstilling av skuddene i Sarajevo. Alene vil teksten eller bildene gi lite uttrykk for følelser, men om man ser de i sammenheng, så skapes det en bedre forståelse for situasjonen og det er dermed enklere å få en kjennskap til følelsene. Lund (2019) viser til at bilder har en viktig plass i utviklingen av historiebevissthet vår, og er med på å gi oss en bedre forståelse av fortiden. Noe som viser oss hvor viktige bilder er, og hvordan de kan øke vår forståelse av fortiden.

Endacott og Brooks (2013) forklarer at når følelsesaspektet er til stede, så fører dette til at elevene får mulighet til å utvikle følelser for objektet som studeres. Dette kan føre til en økt interesse og engasjement fra elevene. Så ved å skape følelsesmessige tilknytninger til historien kan elevene bli mer engasjerte og inspireres til å lære mer om historien. Det er derfor viktig å merke seg hvordan disse lærebøkene i liten grad tilrettelegger for en slik bruk av følelser. Selv om det på noen områder kommer frem følelser og vi får mulighet til å skape forbindelser til historien så skjer dette i liten grad i forhold til bøkens fremstilling av den historiske konteksten.

Kapittel 6: Konklusjon

I dette kapittelet blir helheten av oppgaven sett på, og jeg kommer med min konklusjon. Jeg kommer her til å ta for meg de ulike bøkene og kommentere i hvilken grad de legger opp til arbeid med historisk empati. Dette gjør jeg gjennom å påpeke hvilke av kategoriene de er gode på og hvilke de ikke er fullt så gode på. Det er gjennom en forståelse for de som levde i fortiden og deres situasjon, og ved å ta i bruk deres perspektiv og oppfattelse av samfunnet vi kan forstå deres handlinger bedre. Ikke ved å bruke vårt ståsted slik samfunnet er i dag for å forstå deres valg. Vi er nødt til å sette oss selv inn i samfunnet og situasjonen for å kunne forstå valgene til de historiske figurene (Kvande & Naastad, 2020). Derfor ønsket jeg med denne oppgaven å se hvordan lærebøker i skolen har lagt opp til at elevene skal kunne forstå historiske personers valg og utvikle sin kompetanse ved hjelp av historisk empati.

Det vi kan se gjennom denne undersøkelsen er hvordan det i alle de tre lærebøkene er større vekt av historiske kontekst enn det er av perspektiv og følelser. Dette er noe som man i grunn kan tenke seg til ettersom lærebøker i stor grad består av avsnitt med fakta om hendelser. Bøkenes fremstillinger av lærestoffet gjør det dermed vanskelig å få innblikk i følelsene til de historiske personene, og det er i størst grad gjennom bildene i samspill med teksten vi kan finne koblinger til følelseskategorien. Perspektiver blir i all hovedsak ulike sider av allianser eller ulike ideologier. Det blir tatt i bruk lite primærkilder og førstepersonsperspektiv.

6.1 Hvilken grad legger bøkene opp til historisk empati?

Jeg kommer her til å ta for meg bøkene en og en og kommentere i hvilken grad de legger opp til historisk empati. Her kommer jeg til å ta for meg hvilke av kategoriene de er gode på, og hvilke de er ikke fullt så gode på. Dette gjør jeg for at det skal bli enklere å se bøkens styrker og svakheter når det kommer til historisk empati.

6.1.1 Relevans 9

Gjennom Relevans 9 sin fremstilling av temaene kan vi se at det er den historiske konteksten som kommer best til uttrykk. Vi kan gjennom store deler av kapittelet få kunnskap om ulike hendelser og hvordan disse preget samfunnet. Vi får gjennom disse faktaene om hvordan samfunnet var på denne tiden, en dypere forståelse for hvordan den historiske konteksten var. Når det gjelder hvordan perspektiver kommer til uttrykk i Relevans 9, så kommer dette i

hovedsak frem ved bokens forklaringer rundt allianser og ideologier. Selv om perspektiver ikke kommer til uttrykk så ofte som den historiske konteksten, så er det flere steder vi får informasjon som viser oss hvordan de som levde kan ha tenkt. Men vi ser også at det er flere steder forfatterne har valgt å vektlegge et perspektiv i større grad enn et annet. Dette ser vi for eksempel når det forklares hvordan koloniene kom med i krigen, og når det fortelles om motstandskamp og de som ble nazister i Norge. Her blir for eksempel ikke perspektivet til koloniene nevnt eller fremvist. Når det gjelder Norge, så er motstandsorganisasjonene og deres kamp vektlagt i mye større grad enn de som valgte å bli nazister. Når det gjelder affeksjon eller følelser så blir dette i Relevans 9 knyttet mest til bildene i samspill med teksten. Dette er fordi boken i all hovedsak består av fakta avsnitt som gir lite rom for menneskenes følelser. Selv om det er et par steder i teksten vi kan se drypp av informasjon som vi kan tolke mot affeksjon og følelses dimensjonen.

Vi kan derfor konkludere med at Relevans 9 leverer godt på dimensjonen som omhandler den historiske konteksten, og at det i mindre grad blir fokusert på de to andre dimensjonene som historisk empati består av. Men det er verdt å nevne at Relevans 9 bruker endel bilder og at det er mulig å legge mer vekt på bildene, slik at man kan få en økt bruk av de andre dimensjonene også når man går igjennom stoffet.

6.1.2 Samfunnsfag 9

Samfunnsfag 9 skiller seg ut fra de andre bøkene på grunn av denne bokens bruk av historier før hvert nye tema. Disse lar oss som lesere ta del i hverdagen til de som levde på denne tiden og på denne måten kan vi få en bedre forståelse for de som levde i fortiden, og hva de gikk igjennom. Vi kan si at Samfunnsfag 9 har en bedre fremstilling av de tre dimensjonen på grunn av historiene de har før hvert nye tema. Men i likhet med Relevans 9 så blir det også den historiske konteksten som kommer best til uttrykk gjennom resten av kapittelet.

Samfunnsfag 9 har valgt å ha et stort kapittel for hele 1900-tallet, noe som gjør boken litt uoversiktlig. I forhold til de andre bøkene som er inndelt i flere kapitler. Selv om vi i Samfunnsfag 9 får se flere perspektiver gjennom forklaring på hvordan folk hadde det og gjennom de ulike ideologiene. Så er det igjen historiene som best lar oss gå inn i historien og se hendelsene fra de dalevende personenes perspektiv og ståsted. Gjennom det undersøkte kapittelet i Samfunnsfag 9 så er det også her bildene i samspill med teksten som gir oss best innblikk i følelsene. Dette er om vi ser på resten av kapittelet og velger å ikke fokusere på historiene. For det er historiene som gjør at denne boken treffer høyt på alle de tre kategoriene.

6.1.3 Arena 9

Arena 9 framstiller stoffet ganske likt som Relevans 9 og Samfunnsfag 9. Det blir brukt en faktabasert framstilling, hvor man som leser blir fortalt hva som skjedde. Man blir ikke tatt med inn i historien, men fremstilt for den gjennom faktabaserte avsnitt. Dette gjør at det er den historiske konteksten som blir best uttrykt også her. Dette gjøres i likhet med de andre bøkene, gjennom at læreboken forteller oss hva som skjedde og hvordan samfunnet var på denne tiden. Bokens faktabaserte framstilling gjør at det er vanskelig å se perspektiver. Vi finner perspektiver i hovedsak gjennom fakta og forklaringer fra ulike sider av hendelser og ideologienes framstilling. Det er lite til ingen bruk av primærkilder og førstepersonsperspektiv som tar oss som lesere med inn i historien og lar oss se hendelser slik de oppfattet og tolket dem. Også i Arena 9 har forfatterne valgt å vektlegge noen perspektiver mer en andre, i likhet med Relevans 9. Dette ser vi også i denne boken gjennom manglende perspektiver fra kolonienes side. Når det gjelder affeksjon eller følelsesdimensjonen så finner vi dette uttrykt gjennom fakta, og overordnede forklaringer på påvirkningen på samfunnet. Det blir i liten grad fortalt om menneskenes liv og deres oppfattelse av situasjonen. Det blir her i likhet med de andre lærebøkene at vi oppfatter følelses dimensjonen igjennom tekst og bilder i samspill. Forfatterne bak denne boken har i likhet med forfatterne bak Relevans 9 valgt å ta i bruk endel bilder. Dette er positivt og kan hjelpe oss som lesere å få et større innblikk i hendelsene og situasjonene enn gjennom bare teksten.

6.2 Oppsummering konklusjon

For å oppsummere, så ser vi at det er store likheter i bøkene og hvordan de fremstiller lærestoffet, selv om de velger noe ulikt hva de vektlegger og velger å trekke inn. Det som er verdt å merke seg er måten bøkene er bygd opp på. Bøkene legger mest opp til at leseren får lest og arbeidet med ulike fakta forklaringer om hendelser. Dette gjør at de i mindre grad får tatt i bruk historisk empati, og gjennom dette sett historien på en ny måte. Dette gjøres gjennom at man blir fortalt historien fra ståstedet til de som levde på denne tiden. Den boken som kommer best ut er Samfunnsfag 9 på bakgrunn av disse historiene som boken har før den går inn på et nytt tema. På denne måten får vi ta del i historien i motsetning til de andre bøkene, hvor det kreves mer for å leve seg inn i historien. Når det er sagt så krever bruk av historisk empati trening. Dette er en metode som kan hjelpe å skape engasjerte elever. Dette gjøres gjennom å skape en følelsesmessig forbindelse der elevene får inntrykk og følelsen av at de kjenner livene til de det leses om, slik som Davison (2017) viser i sin forskning.

6.3 Videre perspektiver

Lærebøker er fremdeles en viktig kilde og hjelpemiddel i skolen i dag. Lærebøkene følger læreplanene og utvikles slik at de følger retningslinjene. I LK20 ble det et økt fokus på dybdelæring, historisk empati og historiebevissthet. Denne undersøkelsen ser på lærebøkene som er kommet etter denne nye læreplanen. I dagens samfunn med økt digitalisering er det nå blitt utviklet flere digitale nettressurser som tilbyr en ny form for arbeidsmetoder med de ulike temaene. Denne analysen har vist hvordan lærebøkene fremdeles vektlegger bruk av faktabasert tekst og gir lite rom for læring ved hjelp av historier og innlevelse. Det kan derfor være interessant å se om de ulike nettressursene tilbyr en annerledes fremstilling og form for arbeidsmetoder, og om dette gir mer uttrykk for bruk av historisk empati.

Denne typen oppgave undersøker hvordan historisk empati kommer til uttrykk i lærebøkene. Det er gjennom denne type oppgave ikke mulig å se hvordan elevene selv ser på lærebøkene, og om de faktisk utvikler historisk empati gjennom bruk av disse bøkene. Det kan derfor være interessant å se på om elevene utvikler sin historiske empati gjennom et utvalg undervisningsopplegg laget omkring disse bøkene og temaene om første og andre verdenskrig. Boken er kun et hjelpemiddel og det er opp til lærere og elever å bruke disse på en best mulig måte. Selv om lærebøkene er et viktig hjelpemiddel for å utvikle historisk empati, er det i undervisningssituasjoner og i samhandlingen mellom lærer, elev og læreboken at den historiske empatien utvikles.

Kildeliste

- Bratberg, Ø. (2021). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bredahl, L., Dehle, E., Mæhlumshagen, E., Quintano, K., Ranheim, C., Salvesen, I., & Øvretveit, S. (2021). *Samfunnsfag 9*. Oslo: Cappelen Damm as.
- Christiansen, A. (2024, Janura 18). *Utdanningsnytt.no*. Henta frå Utdanningsnytt.no Hvorfor skal vi ha bøker i skolen: <https://www.utdanningsnytt.no/andreas-christiansen-laereboker-laeremidler/hvorfor-skal-vi-ha-boker-i-skolen/386639>
- Davison, M. (2017). Teaching about the first world war today: Historical empathy and participatory citizenship. *Citizenship, social and economics education*(16(3)), ss. 148-156, <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.1177/2047173417736906>.
- Edgren, H., Nordberg, K. H., & Roos, M. (2021). *Masteroppgaven i samfunnsfag: en håndbok for lærerstudenter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Endacott, J., & Brooks, S. (2013, Mars 1). An Updated Theoretical and Practical Model for Promoting Historical Empathy. *Social Studies Research and Practice. An Updated Theoretical and Practical Model for Promoting Historical Empathy*, ss. 1-19.
- Folkenborg, H. R. (2022). *Én fortid - mange fortellinger : introduksjon til historiebruk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Gleiss, M. S., & Sæther, E. (2021). *Forskningsmetode for lærerstudenter å utvikle ny kunnskap i forskning og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hagen, F. S. (2023, 03 30). Elevers forståelse av motivene til de som bidro til gjennomføringen av Holocaust. *17*(1), s. 20. <https://doi.org/10.5617/adno.8950>.
- Hatlen, J. F. (2020). *Historikerens kode: veien til historisk forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heidenreich, V., Weider, B. O., & Waage, K. B. (2021). *Relevans 9*. Oslo: Gyldendal.
- Hellerud, S. V., Erdal, S. F., Johnsen, I. M., & Westersjø, M. (2022). *Arena 9 Samfunnsfag*. Oslo: H. Aschehough og co. (W. Nygaard).
- Kunnskapsdepartementet. (2021). *Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvande, L., & Naastad, N. (2020). *Hva skal vi med historie? historididaktikk i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lenz, C., & Nilssen, T. R. (2011). *Fortiden i nåtiden : nye veier i formidlingen av andre verdenskrigs historie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lund, E. (2019). *Historiedidaktikk en håndbok for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Postholm, M. B., & Jacoben, D. I. (2022). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Rizzuto, M. (2023, Juli 21). *Utforsksinnet*. Henta frå Utforsksinnet forskjellene mellom empati og sympati: <https://utforsksinnet.no/forskjellene-mellom-empati-og-sympati/>
- Roos, M. (2022). *Å forstå fortiden og formidle for framtiden: historisk kunnskap for lærerutdanningen*. Oslo: Universitetsforlaget.